

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KOZLÖNY.

A Debreceni Protestáns Lap
könyvnyomdája Debrecen,
Nyomtató-utca 9. sz. A hova a
lap szétküldésére vonatkozó fel-
szólamlások küldendők. Minden-
nemű nyomdai munkákat felvál-
lalunk és jutányos áron végezzük.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél íven.
Előfizetési ár: egész évre 12 korona, félévre 6 korona.
Hirdetések jutányos áron közöltetnek.
Egyes szám ára 30 fillér.

A szerkesztőség és kiadóhivata
Debrecen, Nyomtató-utca 9. sz.
A hova a lap szellemi és anyagi
ügyeire vonatkozó összes közle-
mények, kéziratok, előfizetési
és hirdetési díjak küldendők.

Hová mégy ?

Hová mégy ? Mért nem kérdezitek ezt a naptól, a természettől ! Hát nem látjátok, hogy útja elfordult a meleg fényes ég alól s ködös, fénytelen hideg világ felé halad ?

Hát a költöző madarak vonulását nem látjátok-é és a messze szálló daruk krugatását nem halljátok-é. Az én szivemben valami bánatos érzés kél, az elválás képeire lelkemen valami tompa fájdalom nyilallik át s önkénytelenül is kérdem : hová mentek, merre szálltok ?

Hová hová tűnsz fényes napsugár, hová igyekeztek szárnyas vándorok ?
Az őszi szél sir a ritkuló lomb között. Sötét sűrű fellegek fátyla vonja bé az égnek mennyezetét. A siró szél, a könyező fellegek mind azt jelentik, hogy elmúlt a nyár s a természet az őszi hervadásba s a téli enyészet felé siet.

Enyészet, halál ; ime ez elől menekülnek a költöző madarak. Enyészet, halál : ez elől rejtegetik az életet a mező füvei, az erdő vadjai és a levegő szárnyasai.

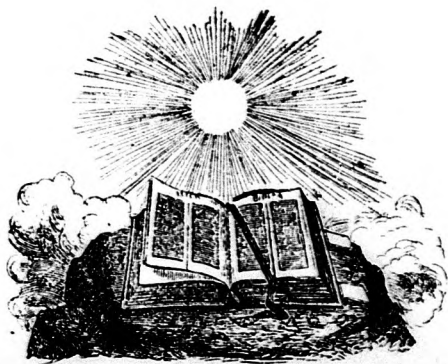
Mily megható küzdelmük, melyet az enyészettel folytatnak. Gondolj a buzaszárra, a száradtan zörgő kórószárra. Im ezek meghaltak, elhervadtak csakhogy a jövőndő magvait megteremjék.

Csak te ember, Isten képére teremtett büszke ember nem törődöl a jövőndővel, csak te nem kérdezed sem a bucsuzó napsugártól, sem a haladó időtől hová mégy ? Csak te ember, Isten képére teremtettbüszkeember nem tudakolod a fenn szállómadártól, hogy miért igyekszik messze tájra, más világra ?

Kérdezd pedig, tudakozd pedig, mert az őszi szél siráma téged vádol, ha munkátlan krugatása neked szól, kit minden lépés közelebb visz a messzi tulvilághoz, a közeli temetőkerthez. ha a jövőndőről, teidről és tenlekedről gondot nem viseltél.

Temetőkert most az egész természet, melyben az enyészet bús szellője zokog. Az én sápadt arcomat is érinti hűvös lehellete. Bucsúzik a napfénytől a mező, a mezőtől a vándor madár s mindnyájunktól az ifjuság, az élet. Az elválás gondolatja szállja meg lelkemet s az elmulás bús fátyla borul reám.

Nem aggódom a hervadó őszi tájért. Nem hull könnyem a költöző madárért. Magamért sajog keblemben valami. Aztán hazámért s magyar egyházamért. Ennek papjaiért, tanítóiert, templomaiért, iskolaiért. Büszke nagyjaiért és szegény hiveiert. Amessze jövőért a szivemhez közel álló ifjuságért. Elöttem az őszi enyészet bús képe, fülemben sir a zokogó őszi szellő, hozzám hallik a távozó madarak énekes szorongó kebellet aggódva kérdezem : hová mentek, hová megyek, hová ?

A debreceni egyetem.

Irta: *Dr. Jászi Viktor.*

I.

Olyan kérdésről akarok szólni, a mely óriási fontosságú Debrecen városára anyagi és szellemi tekintetben egyaránt. Sokat irtak róla, sokat is tettek érte, de ne áltassuk magunkat, az eredmény nagyon csekély. Az utóbbi időben már el is aludt a dolog, majdnem egészen. Csak ugy időközönként bukkan föl: egy-egy helyi dolgról írott cikk soraiban, mint sóhaj, mint sopánkodás; majd tósztokban s ünnepi beszédekben, mint kedvelt csattanó, mely mindég számíthat rokonszenves helyeslésre. Utóbb már átvette az "... emberi kor legvégső határáig..." szerepét és köztisztelőben álló egyházi és iskolai egyéniségeket ünnepi felköszöntőkben azzal a kivánsággal szokás éltetni, hogy adassék meg nekik megérni a debreceni egyetem megvalósulását. És a megtisztelt nagyon jól tudja, hogy ezzel neki igen hosszú életet kívánnak.

Hogy a dolgok ilyen állásában mégis tollat fogok e kérdésről irandó, okát abban találja, hogy én hiszek a megvalósítás lehetőségében, azt tartom, hogy épen most van itt az ideje a megvalósításnak és rá akarok mutatni, hogy mi uton és módon kell, mert csak így lehet, a dolgot megcsinálni.

A mostani időpontot a lehető legalkalmasabbnak tartom a kérdés újrafeltételére és erélyes cselekvéssel dűlőre juttatására.

Ugyanis a harmadik egyetem szükségessége, nagy, sürgős szükségessége iránt nincsen nézeteltérés. Ez már egy tulérett kérdés. És éppen most a nagy várakozások, reménykedések és alkotás-vágy korszakában kétszeres a várakozás utána. Ámde ott a bökkenő, annyi szép tervnek megölo betűje: az államnak üres a kasszája, nincs pénze hozzá, hogy — a mint az állam másképp nem is tehetné — egy teljes, drága orvosi fakultással is ellátott új egyetem évi nagy terhet vállalja. Ennélfogva ha most valaki odaáll s azt mondja: ime én felállítok egy egyetemet, te állam csak segíts benne, ismerd el egyetemnek és adj aránylag kevés évi hozzájárulást és ezért az ország kulturája egy hatalmas új intézménnyel gyarapszik, mely bár református, de mégis csak az egész ország javára lesz, ugy lehetetlen, hogy az állam a protestántizmusnak ezt a kérelmét most visszautasítsa. Az egyetemi minőséget biztosan megadná és — bár kevésbé bizonyos — egy pár tanszéket is elvállalna, hiszen cserében egy új egyetemet kapna a magyar kultúra.

De az utóbbi, a segélyt, kevésbé fontosnak

tartom. Arra építeni nem lehet és nem is akarok. A megvalósítás sulypontját másutt látom.

És most erre térek át. Lássuk először, hogy mi kellene s aztán, hogy honnan vegyük?

Az egyetemi mozgalom megindulása óta sok terv merült föl, hogy hány tanszékkal, mily keretben állíttatnék fel az egyetem s a költségekről is tettek számítások. Ezek közül a legújabbat és legszeleesebb keretben mozgót veszem alapul, annak végeredményeit közlöm s ahhoz fűzöm okoskodásomat.

Ez a konvent iskolaügyi bizottságának a konvent által 1905. novemberben elfogadott s ajánlólag a zsinat elé terjesztett munkálata, melyet készítöje után röviden Dóczi-féle tervezetnek fogok nevezni.

E munkálat részletes tervezetét adja egy eléggé jól felszerelt bölcséleti fakultásnak és tanárképzőnek megközelítő költségeivel együtt. Azután bevonja számításai keretébe a meglevő theologiai és jogi kar egyetemi fejlesztésének költségkérdését is és a kolozsvári fizetési viszonyokat vevén mintául a következő végeredményekhez jut a költségekre nézve. Az építkezések kérdését itt nem érintjük. Ez a gimnázium felépítésével nagyrészt megoldódik.

A debreceni bölcsészeti fakultás évi szükséglete személyi és dologi kiadások együtt 315,432 korona, a mely összegre idáig van 64,142 korona fedezet, ugy hogy a fedezethiány évi 251,290 korona.

A theologiai s jogi karnál a szükséglet volna 199,124 korona, van reá fedezet 86,766 korona s így itt az évi fedezethiány 112,358 korona vagyis e tervezet szerint a jelenleg rendelkezésre álló fedezeten kívül még évi 363,648 korona új fedezetről kellene gondoskodni.

Ez kétségkívül nagy összeg; de az is bizonyos, hogy ha ily keretben s kellő nívón akarjuk létesíteni és fentartani az egyetemet, ennyi fog kelleni. Itt-ott lehet talán egy-két ezer koronát levonni, de a végösszeg lényegesen nem módosul.

Ezzel szemben azonban az évi költségek apasztásának látom módját és lehetőségét akkor, ha a bölcsészeti fakultást szűkebb keretek közt állítjuk fel, a nélkül, hogy a tanárképzés és a tudományos niveau ezáltal csorbát szenvedne.

Ha az egyetemek szervezetét nézzük, igen sok helyütt azt látjuk, hogy az ugynevezett filozófiai fakultás több külön fakultásra oszlik s igen gyakori, mint nálunk is Kolozsvárt, hogy külön szerveznek filozofia-nyelv-történelmi szakot és külön matematika-természettudományi szakot. És csakugyan ugy a tanárképzés, mint a tudományos működés szempontjából e szétválasztás

el is fogadható és nálunk tényleg keresztül is vihető, bár elismerem, hogy a legmagassabb igényeknek az felelne meg, hogy a filozófiát tanulmányozónak módjában legyen természettani s matematikai studiumokat is végezni. Ámde ez végre is oly ritkán s keveseknél előálló szükség, mely egymagában döntő érv nem lehet a matematikai fakultás elejtése ellen. A református tanárképzés szempontjából is csak a történet filozófiai szak felállításának elsörangú fontossága, a másik, bár igen óhajtott volna, ha meg lehetne csinálni, de mégis inkább nélkülözhető. Ugy hogy minden nagyobb aggály nélkül foglalkozhatunk a kérdés oly megoldásával s ezzel együtt a költségek lényeges apasztásával, mely egy történet-nyelv-filozófiai kart állítana fel az egyetem harmadik fakultása képen és a matematika-tervezettudományt, legalább egyelőre, elejtené.

Ha ily alapon teszünk számításokat a Dóczi-féle terv nyomán, akkor azt látjuk, hogy az évi szükséglet körülbelül 110.000 koronával apadna és így circa 254.000 korona évi fedezetről kellene gondoskodni, hogy az egyetem theologiai, jogi és történet-nyelv-bölcséleti fakultással felállítható legyen.

Honnan vegyük ezt a nagy összeget?

A mióta a debreceni egyetem terve felszínre került és megvalósulása végett tanácskoztak és dolgoztak, a vezérlő eszme mindig az volt, hogy azt a magyarországi református egyház, vagy közelebbről a tiszántúli kerület gyűjtések, egyesek és testületek részéről való tanszék alapítások, esetleg államsegély kieszközlése segítségével valósítsa meg. Ámde ez az út, sajnos, kevés reményt nyújt a sikerre. A református egyház anyagiakban szegény és a különböző egyházkerületek figyelme és áldozatkészsége a kebelükben már fenálló, fejlesztésre váró és a hívőkhöz is közelebb álló intézmények által már annyira igénybe van véve, hogy azok részéről oly nagyszabású áldozatokra, a minők nélkül az egyetem meg nem valósulhat, nem számíthatunk.

A hívek áldozatkészsége megint, szegénységökhöz képest sokszor megható, de teljesen elégtelen ahhoz hogy belátható időben e kérdést a megvalósuláshoz juttassa.

És aztán, ma már nem úgy van, mint volt régen, a mikor az egyház felé fordult az emberek minden buzgalma, igyekezete és áldozatkészsége. Itt van a nagy versenytárs, az állam, a mely a nagy önkéntes vagy önkételen érdeklődés és áldozatkészség java részét a maga részére foglalja le és az egyház és az ő iskolája a maradékkal kénytelen beérni. Gyűjtések és adakozások útján tehát az egyetem számára szükséges nagy összeget előteremteni nem lehet.

Hogy pedig az állam az 1848 : XX. t.-c. alapján a protestáns egyházaknak adandó államsegélyben az egyetemre szükségeseket vagy azok tekintélyes részét megadja, azt nem remélhetjük, legalább a közel jövőben nem, azok után a nyilatkozatok után, a melyeket e kérdésben a Tiszakormány és a jelenlegi kormány illetékes tagjai tettek.

Ilyen módon tehát az egyetemet nem lehet megcsinálni. Arra az adott körülmények között csak egy mód van : ha az veszi kezébe a dolgot és vállalja az anyagiak hiányzó részének előteremtését, a kinek ebből legtöbb közvetlen szellemi és anyagi haszna van : Debrecen városa.

Megneveztem végre ! Ne tessék elszörnyűködni ; én nem akarnám a várost csödbe juttatni, sem az adózók improduktív megterhelését javasolni. Én egy nagyszabású, anyagilag is fényes eredményekkel kecsegtető kulturpolitikára szeretném Debrecen városát rábirni : csinálja meg minél hamarább az egyetemet.

Most arról nem is akarok beszélni, hogy az egyetem szellemiekben mennyire válnék Debrecennek hasznára, mennyire emelné a várost, fokozná hírnevét, presztízsét. Mindezt úgy a hogy tudja mindenki, irtak is róla sokat, és ki-ki mindezt annyira becsüli, a mennyire épen akarja. De jól tudom, hogy ilyen eszmei javakért legfeljebb, ha a fölöslegből áldoznak az emberek és épen azért én most az egyetem anyagi hasznáról akarok szólni, a mely szempontból kevésbé szokták e kérdést szemügyre venni.

Egy lelkészértékezelési jegyzőkönyvi kivonat.

A krassó lelkészikör szept. 12-én tartott gyűléséből.

Elnök előterjeszti, hogy a lelkészképzés ügyéről való tanácskozás képezi első sorban feladatunkat.

Az ügy előadója, ezen fontos dolognak egyéb részleteit megbízott bizottsági tagtársaira — mint legilletékesebb egyéniségekre átutalva, a maga részéről előterjeszti a következőket : Szomorúsággal kell konstatálnom, hogy a lelkészképzés mai rendszere ósdi, nem a mai kor igényeinek megfelelő. Valamikor talán jó lehetett, de ma már tarthatatlan. Egy egész új világ támadt körülöttünk, új eszme áramlatok viharja rázza, sőt itt ott már döngeti a régi társadalom épületének roskadozó falait, de azért lelkészképzésünk ma is csaknem u. a. keretek között mozog, mint egy évszázad előtt. De hiszen ezt mindenki tudja ! Én noha Szabó Aladár követelte tantervi és tárgybeosztási módosításokat is helyeslem és új tárgyak felvételét p. u. lélektan is sürgetem ez alkalommal három hibájára mutatok csekély tudomásom szerint. Ezek 1. A görög de különösen a héber nyelv tultengése. 2. Az eléggé nem kárhóztatható bentlakási kaszárnyarendszer. 3. Az ének és zene tanításnak fogyatékossága.

Az 1-ső pontnál beszéljünk különösen a héberről. Hát hiszen én is kegyelettel gondolok rá. Sőt szent bor-

zalommal. Sőt büszke is vagyok arra, hogy héberül olvasni még tudok. Megvagyok győződve, hogy a végzett hittanhallgatók 80%-ánál 10 évi gyakorlati lelkészkedés után, aminő az enyém a legkedvezőbb helyzetben is úgy áll a dolog. Még többet is megkockáztatok. Nem hiszem, hogy valaki mutatni tudna nekem — kivéve az u. n. szobatudósokat olyan gyakorló lelkészt, a ki a beszédei készítésénél az eredeti bibliai szöveget igénybe venné. Miért hát nagy óraszámú jó formán céltalanul s úgy szólván kizárni ezzel ifjainkat. El tehát a héberrel, mint rendes tárggyal, legyen az fakultív s mint speciál tárgy tanítassék a többi keleti nyelvekkel együtt, a magasabb tudományt szomjazó ifjaknak, kiknek százlék száma ugys elenyészően csekély, míg az óriási többségre a gyakorlati életnek még az u. n. magasabb tudományosságánál is nehezebb mezeje vár. Adjon tehát az egyetemes egyház ezeknek az eredetieknek megfelelő precíz bibliai fordítást, adjon bőséges terjedelmű, kimerítő bibliai Lexikont. Óriási kár és szegény, hogy még mindkettő hiányzik.

De hadd térjek át a speciális debreceni bentlakási intézményre. Megdöbentően sivár, nagy lelki nevelési károkat okozó szinte visszataszító volt ez nagy általánosságban szólva a multban, alig valamicskével jobb a jelenben. Oh a boldog emlékeztető cétus. Jól van, jól eshetik visszaemlékezni reá, mert az ott töltött idő mégis életünk tavassza volt. De borzalommal gondolok reá, hogy ha netalán gyermekemet kellene neveltetni ott, hol még egyebek mellett, s nem is ritkán még az is a virtusoknak egyike volt, hogy ki tud jobban káromkodni akár csak a kaszárnyában. A társadalmi nevelés, csiszoltság, s az ezekkel járó finom modor hiányossága jellemzi, sajnos — az egyes kivételektől eltekintve a theologiai képzésünket. Ennek következménye aztán, hogy nagy általánosságban a ref. lelkészeket modortalannak, faragtalannak, sőt mert ezen tulajdonságok megadják a való igazság ellenére is a látszatot, tanulatlanoknak is, de mindenesetre műveletlennek tartják. De ne csudálkozzunk ezen, ha theol. tanáraink is, katétrájukon kívül ifjainkkal olyan keveset foglalkoznak. Jellemző idevonatkozólag azon tény is, hogy ha ezen ifjak egyike lakásukon keresi fel őket, az üdvözlés után a nagyon üzletileg hangzó „mivel szolgálhatok?” a használatos a legtöbb esetben. Róm. kath. atyánkfiaitól e téren sokat tanulhatnánk s tanulnunk is kell. Mily finom csiszoltsággal imponáló modorral tudnak fellépni lelkészeik akár a legelegánsabb szalonok parketjén is. Pedig közöttök is sokan vannak akik származásuknál fogva ezt otthon nem tanulhatták. Hol tanulták tehát? Céltudatos neveléssel, internátusi elhelyezésben, hol minden lépésük ellenőrizve volt. Ne mondja senki, hogy ez a protestáns szabadsággal ellenkezik. Mert a mi rendszerünk már a szabadsággal, sajnos. A szabályszerű vizsgákon felül is, egyéb tekintetben is, jobban kellene nevelni és nem csak tanítani azokat, akikre az egyes egyházak gondozását bizza az egyetemes ref. Anyaszent-egyház.

Igazi modern, családi internátus; ne irtózzunk olyan nagyon e szótól: szeminárium kell nekünk, olyan a melyben egy családos tanár évenként felváltva, egész családjával, együtt legyen ifjainkkal, velök étkezzék, nejjével s gyermekeivel egyetemben s így könnyen lesz elsajátítható e környezetben azon fesztelen, könnyed udvarias s amellet szerény modor, a mit egy művelt társaság megkövetel és sok minden lelki testi veszedelemtől lesz megóva a jövő lelkészi nemzedéke.

S végül jön előterjesztésem 3-ik száma. Az ének,

a zene. A theologiai képzésnél e kettő a közelmultban értve ez alatt 15—20 évet, rettenetesen el volt hanyagolva. Például magam hozom fel, összes iskolai pályafutásom bevégezte után, ismeretlen világ része volt előttem a hangjegyek birodalma. Amit azóta tudok belőle azt a magam emberiségéből tudom. Volt oly pályatársam, aki egyetlen éneket sem tudott volna elénekelni, nem még halál büntetés ellenében sem. Jó részben csaknem ilyen formán állottak a többiek is, kivételével a pap és a tanító fiuknak. — Szívesen elhiszem hogy e tekintetben a viszonyok javultak. De azt is merem állítani, hogy nem eléggé, Nagyobb intenzivitással kell kezelni ezt az ügyet. A zenének léleknevelő hatását ma már mindenki elismeri. Aztán az agyon meg és elállamosított iskoláinkban hányszor szorul a lelkész az önálló kántori teendőik végzésére, azt is mindenki tudja. Ezen rövid előterjesztés után nem is lehet más a véleményem mint az, hogy theol. ifjainktól is követeltessék meg kötelezőleg olyan hangjegy ismeret mint a tanítóképzésben. A használatos énekek hangjegy nélküli eléneklése és legalább egy hangszer. Legcélszerűbb az orgona kifogástalan kezelése.

Az általam kitűzött tárgyakkal, illetve eszmékkel, már úgy a hogy tölem telt, végeztem volna, de szerintem záradékul még egy fontos dologra a lelkészképzés-illetőleg kiterjeszkedem. Ez pedig még nem egyéb, mint a most már eltörlött, de egy időben fentállott, kötelező tanítóképzési vizsga theol. ifjaink részére. Mily élenken emlékezem ezen gyűlöletes utált u. n. prepa-vizsgákra, mely nélkül a theol. 3. évre átmenni sem lehetett.

Éretlen ésszel gyűlöltem én is. S hogy a kényszer alatt megkellott szereznem, most már ép úgy örvendek neki, hogy bírom a tanítói oklevelet. Miért? Jól ismerjük, különösen az újabb tanítói generáció azon irányzatát, illetve azon vélekedését, amely ha a lelkész magasabb képzettségi színvonalát elismeri, de mégis azt speciális paedagogiai ügyekben, csaknem teljesen szakértetlennek tartja. Mármost, ha ez oklevél is megvan, a minek megszerzése egy másod évet végzett hittanhallgatónak gyermekjáték, azt mondom az alaptalanul okvetetlenkedő tanítónak: „épp oly oklevelem van vagy esetleg jobb van mint önnek” s ezzel az ügy el van intézve, sőt iskolaszéki elnöki tekintélyem is hathatósan el lesz ismervé. Szerény nézetem szerint, — mert még mindig vannak lelkésztanítószágaink — a melyeknél az állam az államsegélyt a tanítói oklevélhez köti, kötelező tanítói oklevél megszerzése volna sürgetendő úgy a mint volt is már egykoron. De a legrosszabb esetben is jól tennék a theol. tanár urak, ha tanítói oklevél megszerzésének fentjelzett s általam talán nem is említett előnyeit tanítványaiknak a lehető legmelegebben ajánlanák.

Határozat: Értekezletünk ezen előadói előterjesztést, teljes egészében magáévá teszi, javaslatát egyhangulag elfogadja.

Ferenczy Imre.

TANÜGY.

A szellemi munka gépezete és az akarat nevelése.

— Iskolai évet megnyitó beszéd. —

Igen tisztelt közönség! Az emberi gondolkozásnak minden időben egyik legizgatóbb problémája volt a szellemi működés lényege, természete. A testi életet a maga csodálatos berendezésében feltárta régen az anatomia, amikor a tudományos elemzés még csak azon vívódott, hogyan fogjon hozzá a szellemi életnek elemeire való szétbontásához. Szinte babonás félelem vett erőt még a tudóson is, mikor először kísérlette meg a lélek működését a tudományos elemzésnek alávetni. Nem követ-e el kegyeletellenes dolgot, szentségtörést, ha a természet-tudományok vizsgálati módszereivel közeledik a magasabb rendeltetésű szellemhez? Nem hagyja-e cserbe a tudomány fegyverzete? Hogy fejezi ki számokban és görbékben a Petőfi lángelméjének, a shakesperei indulatoknak, a napoleoni akaratnak mértékét? Azonban sohasem történt még, hogy az emberi gondolkozás bármily merésznek látszó vállalatából is hasznot ne húzott volna a tudomány. Az a törekvés is, hogy a lélek működésének kutatásánál a tudományos elemzés módszereit, az eredmények kifejezésére pedig a számot használjuk, nagy haszonnal járt.

1815-ben történt, hogy Bessel csillagász egy bolygónak a távcső előtt való átvonulása idejét állapítván meg, azt a tényt konstataulta, hogy a különböző megfigyelők adatai állandó időmennyiséggel térnek el egymástól. Ebből megállapította a lélek működésének azt a fontos tényét, hogy különböző egyének különböző idő alatt hatnak vissza a külvilági benyomásokra. 15 évvel később Weber már számokban fejezte ki a lélekre ható benyomás erőssége és az érzés közötti viszonyt. A mult század hatvanas éveitől kezdve már majdnem egészen kiszorul a bölcsészek kezéből a lelki működés vizsgálata s átmegy a természettudósok kezébe. A ma is élő Wundt Vilmos lipcei professor, ki előbb orvos volt, berendezte az első laboratoriumot, ahol e célra készített finom gépekkel és eszközökkel igyekszik ő és nagyszámu tanítványainak serege kikutatni, hogy hogyan vesz részt a szervezet a szellemi munkában, melyek a szellemi működés matematikai törvényszerűségei. Meg kell jegyeznünk, hogy a tudományos eredmények legtökéletesebb kifejezési módja a matematikai. Persze a laboratorium még nagyon távol áll attól, hogy a lelki működés minden tényét matematice tudja kifejezni, de a megújult tudomány már sokat elért ez irányban s nemcsak elméleti, hanem a gyakorlati életben hasznosítható eredményeket is mutathat fel. Emberi tudásunk megbízhatósága milyen magas színvonalon állana, ha a szellemi munkának abszolút mértékét megtalálnánk s úgy megmérhetnénk, mint a hőmérsékletet a hőmérővel, vagy az elektromosságot az amperekkel és voltokkal.

Az emberi tudomány az első lépéseket a felé is megtette. Hogy a szellemi munka lényegével behatóan foglalkozzék a tudomány, arra a szélterre tapasztalható iskolai túlterhelés adott okot. A tanulók túlterhelését eddig csak az iskolai praxis alapján, de nem rendszeres tudományos módszerekkel vizsgálták. A természettudósok legelőször is a szellemi munka lényege, a test és lélek háztartásában való jelentősége felől igyekeztek felvilá-

gosítást szerezni, aztán mértéket találni a testi és szellemi munka és az általok előidézett fáradás mérésére.

Habár manapság szigoruan elválasztó határt köztük még a laikusabb ember sem von, mégis közösleges értelemben testi és szellemi munkát szoktak megkülönböztetni. Pedig nincs testi munka, amelyet ne valamely lelki folyamat váltana ki; viszont nincs szellemi munka, amellyel valami fizikai tevékenység, vagy szervezetbeli folyamat ne kapcsolódna. Minden munka lefolyásában fáradsággal jár, amely a munkára nézve folyton növekedő akadályként szerepel. A test és lélek kölcsönhatásából következik s a tapasztalat is igazolja, hogy a testi munka után szellemi fáradság is, szellemi munka után testi fáradság is lép fel.

Vegyük szemügyre, hogy milyen tapasztalatokat tehetünk valamely huzamosabb munka elvégzésénél.

A testi és lelki egyensúly állapotában egy bizonyos minőségű és mennyiségű eredményt, a normális eredményt érjük el, amely munkaközben növekedik is. A normális állapotra következik az izgalom állapota, amikor is a munka elevenítőleg hat az egész szervezetre s annak munkaképességét növeli. Azonban bizonyos idő múlva, mely egyénenként különböző, alább száll az izgalom; de ezt az állapotot még nem nevezhetjük a fáradás állapotának. Bizonyos idő múlva az is beáll. Jelei a következők: a munka mennyisége és értéke fordított arányt mutat, t. i. gyorsan haladunk, de munkánk értéktelenedik; a munkakedv hanyatlik s kedvetlenségé válik; a figyelem meglazul, az emlékezet ereje hanyatlik, szórakozottság lép fel; a munka sebessége alább száll; a gondolatkapcsolatok önkéntelenül más területekre csapnak át; hallás, látás, olvasás, írás, számolás, beszéd, hiányokat, főleg kihagyásokat mutatnak; a nehezebb gondolkozási funktiók nem sikerülnek, szóval a szellemi élet készülékei hiányosan fungálnak. Sokszor azonban a munka vége felé, a közelebbi befejezés feletti öröm annyira fokozza az erő feszültségét, hogy a munka minősége meglepően fellendül. A fáradsággal járó élet-tani változások: a szem fénytelen, az arc előbb piros, később halvány lesz; a testtartás hanyag, lélekzés és érverés rendetlen, hasonlóképen a szív működés és vérkeringés, a test hőmérséklete ingadozó; az izomerő alább száll; a vese és táplálkozó szervek működése nem a rendes menetet mutatja; étvágytalanság, emésztési zavar és álmatlanság lép fel. Ez utóbbi jelenségek már kóros jellegűek s az iskolára vonatkoztatva, a túlterhelésnek tipikus nyilvánulásai.

A túlterhelésért nem volna helyes dolog egyedül az iskolát felelőssé tenni, mert a túlterhelés és minden következményének előidézője első rendben a tanuló örökölt ideges terheltsége és elősegítik a házi viszonyok is, amelyek között a tanuló él. Az alkoholisták vagy idegesen terhelte szülők gyermekei a szellemi fáradás tipikus jeleit látatják naponként az iskolában, mérsékelt munka végzése után is. Az alkoholizmus elleni küzdelemnek bármely formája már csak ezért is megengedhető. A házi viszonyok, amelyek között a tanuló él, szintén fontos tényezők. A tanulónak otthon jó levegő, nyugodt kedély, bő táplálkozás kell hogy osztályrésze legyen, s óvja a szüle vagy gondviselő a kései lefekvéstől, inkább korán keljen.

Látjuk ezekből, hogy a szellemi munka alkalmával a szervezet mennyire igénybe van véve, sőt végső elemzésben szellemi munkánk minősége szervezetünk berendezésétől függ. A tulságba nem vitt szellemi munka üdíti a testi szervezetet, a tulhajtott tönkre teheti.

Nem lesz érdektelen betekinteni abba a mecha-

nismusba, amely a szervezetben a szellemi munkával párhuzamosan működésben van.

A szellemi munka szerve az idegrendszer, mely sejtekből és rostokból áll. A sejtek viszik a főszerepet s a kísérletek kiderítették, hogy önálló életműködésük van. Elettük fontos mozzanata az anyagcsere, amely a táplálék szétbontásából és áthasonlításából áll. Ha az idegsejt nyugalmi állapotban van, a szétbontás és áthasonlítás egyensúlyban van. A vérkeringés és nyirok pótolja folytonosan az elveszített táplálékot. Ha kívülről inger érzi a sejtet, akkor erősebb lesz mindjárt az anyagfogyasztás s felbomlanék az egyensúly, ha erősebb nem lenne egyszersmind a táplálék felvétel is. Mikor az egyensúly megbomlik, akkor érezzük a fáradságot, ha az egyensúly helyre áll, akkor az üdülést a szellemi munka folyamában. Az idegsejtek anyagcserejénél oxigén használódik el s amíg az elvesztett oxigén pótlódik, addig megy a szellemi munka, amint az oxigén helyét bomlástermékek foglalják el, jön a fáradás, aztán a kimerülés. Érdekes, hogy a melegvérű állatoknak, tehát az embernek is, kisebb az oxigén-készlete a sejtekben, mint a hidegvérűeknek. A melegvérűeknél az oxigén-készlet csökkenése után néhány másodpercre már érzik a zavar az agyi középpontban, később jelentkezik az öntudat homályossága, sőt a teljes öntudatlanság. A hidegvérűek ily körülmények között még soká életben maradnak.

Alom állapotában a sejtekben a legtökéletesebben megy végbe az anyagcsere. Ezért a reggel az intenzív szellemi munka ideje s ezért fontos az, hogy a tanuló s általában a szellemi munkás ne rövidítse meg az alvás idejét.

A szellemi munkát végző idegsejtek a nagy agyvelő kérgében vannak elhelyezve.

Hogy az agyvelő a szellemi működéssel a legszorosabb összeköttetésben van, már a régiek is tudták. Ennél többet vagy 2000 esztendőn keresztül nem is tudtak. Az első, aki azt a gondolatot felvetette, hogy a lelki működés tulajdonképeni helye az agyvelő kérgé, Gall, badeni orvos volt, akinek elméletét előbb kigunyolták, a mai tudomány pedig igazolta. A mikroszkop behatolt az agykéreg sejtjeibe és rostjaiba s azok összeköttetései s kiderült, hogy az agykéreg egyes részei mas-más lelki jelenség létrehozásában vesznek részt. Egyes részek sérülése bizonyos lelki élményeknek a tudatból való eltűnését vonja maga után. Elveszithetjük ily módon tapintó, halló, látó, mozgási képességünket, eltűnhetnek egész képzetesoportok az öntudatból. Általában csakis az agykéreg normalis állapota mellett lehet öntudatunk tiszta és rendezett. Ez érthető is. A bonctan ugyanis bebizonyította, hogy az agyvelő s általában az idegrendszer az idegsejtek és rostok megszakítás nélküli összeköttetéséből áll. A nagy agy a központi állomás, amely a külvilág reánk ható benyomásait az érzékek segítségével felveszi s az idegrostokon át küldi mindenik benyomásra a megfelelő választ a mozgató izmokba. Itt jönnek létre a reflex, gépies és akaratunktól függő mozgások.

Az emberi életben ezek a mozgások játszik a legfőbb szerepet. Ezek pontosságán, helyességén és öntudatosságának mértékén alapul tetteink, cselekedeteink értéke. Az élet kiindulási pontja és első nyilvánulása a mozgás. Nincsen lelki életünknek sem olyan ténye, amely mozgássá ne igyekeznék változni. A gyermek egész energiája mozgásban lesz szabaddá. Erőinek fejlődése folytán mindig a mozgás, a cselekvés lesz legfőbb vágya. A modern nevelés azt a tényét igyekszik megragadni s

rendszerét ezen igyekszik felépíteni. Nem az értelmet tultönni, hanem cselekvésre s végső fokon öntudatos akaratra nevelni a gyermeket! Az egyéni élet értékét nem magában a tudás, hanem a tudás által vezetett erős akarat adja meg. Ez az új irány a voluntarismus nevet viseli. Az akarat „én“-ünkkel a legbensőbb kapcsolatban van. Minden fejlődési fokon, az ösztönszerű mozgásoktól fogva az elhatározásig sokkal inkább kifejezi szervezetünk egységét és önállóságát az akarat, mint az értelem és az érzélem. A külvilággal szemben az én mindig az akarat által nyilatkozik meg. Az én minősége az akarat minőségétől függ. Az állandósult, szokássá lett akarat a *jellem*. A jellem csak az érettebb korban fejlődik ki, amikor már gazdag tapasztalat, fejlett értelem támogatja és irányítja az akaratot. Korunk ideges és kevés határozottsággal s cselekvési készséggel bíró nemzedékét a voluntarismus jegyében kell nevelnünk akaratra, cselekvésre s nem tétovázásra és ábrándozásra. Több mozgást a gyermeknek a szülei háznál s különösen az iskolában. Többet foglalkoztatni a kezét s általában izmait. Az agyvelőre folytonosan tódulnak a benyomások, a sejtek felveszik, a rostok viszik a cselekvés szerveihez. Minek megakadályozni a mozgás kisülését, mikor az az élet, a tett, a jellem! A mozgás elfojtásával egyenes arányban pusztul az egyén önállósága. Hogy teremtsen, ha a teremtő erőt visszafojtották benne? Az egyéni önállóság, a teremtéshez való készség pusztul s a szigorú kritika előtt manapság hitelét veszítette tudomány, irodalom, művészet, mert nem képes egyik sem eredetét termelni, csak másol. A közéletben ritka, aki előre néz önállóan, tettere készen; jobbra-balra tekintgünk, honnan jön a protectio.

Igen tisztelt közönség, nagytt. s tek. Igazgatótanács! Ha a hanyatló közszellemünket fel akarjuk frissíteni, olyan nemzedékre van szükségünk, amely nem tétovázva és mellékutakat keresve, hanem öntudatosan és határozottan, önbizalommal és erős akaratú munkálja az emberiség tökéletesedését. E cél elérésére nézve ne várjunk mindent az iskolától, ahova a növendék a szülei ház és a társadalom benyomásait és hatásait hozza magával. Ezek képezik az alapot. A paedagógus éles szeme azonnal meglátja mit hozott a növendék az iskolába. Erős akaratú, erős kézzel kell a társadalmi bajokat elfojtani, a nemzedéket tönkre tevő alkoholizmusnak utódját állni, a családi szentély tisztaságát veszélyeztető erkölcsi bajokat megszüntetni. Akkor meg lesz az iskolának az a hatása, amelyet a társadalom tőle méltán várhat. Iskolánk szem előtt tartva, a prot. traditiókat, a maga részéről tudatosan vezeti nagy célok felé a reá bízott növendékeket. A maga szellemét mint erjesztő kovászt akarja szétszórni a társadalom széles körébe. Azonban ezt csak akkor teheti meg, ha az intézet a fejlődés útján meg nem áll s az alapítók és vezetők áldásos buzgalma meg nem hanyatlik.

Most még arra kérem kedves növendékeinket hogy a reájok váró nagy és nehéz munka idejét okosan használják. A rendszer és a jól beosztott munka az idegrendszer, az élet erő éltetője. Tehetségén túl senki akarjon, de a neki adott talentumokat kiki erős akaratúval értékesítse. Vigyázzanak arra, hogy egy lépések se sértse az iskola jó hírnevét. Istennek áldását kérve az intézet munkásságára, az 1906/907 isk. évet megnyitom.

Sáfrány Lajos,

a nagyváradi reform. tanítónőképző-
igazgatója.

Általános gondolatok s a kántori s vallástanítói állások szervezése.

Mikor az igaz érzésű református ember gondolkodik a régi időkről és az elmúlt időknek esztendeiről és az ottaniakat összehasonlítja a jelen időnek összaváros forgatagba vesző eseményeivel: önkéntelenül is az a kérdés merül fel töprengő lelke előtt, hogy vajjon a mult zivatarai közt miért állott meg szilárdan és miért nevedezett pálmászerű erővel a református egyház, és ma, a csendes béke idején, miért sorvad, gyengül naponként s miért kell évenként annyi szomorú adatot a veszteség számlájára írnia?

Es eme töprengő gondolatokból származó kérdésekre nem találhat más, eléggé megokolt és következetes feleletet, mint azt hogy!

1-ör A mult zivatarai közt erős hitélet mellett, tiszta erkölcs és általános műveltség tekintetében vezető szerep, a fejlődést és korszerű haladást minden ponton szemlélhető valóság jellemezték a református és általában a protestáns egyházat s az ezekben megnyilatkozó hatalmas erő, korszerű életrealitás legyőzték a zivatarokat, megbirták a ránehezülő terheket s biztosították a messze jövőbe néző életet.

2-ör A hivek hit-és erkölcsi élete felett örökös, a közönséges isteniszteletek, általában a kultusz tisztaságát féltékenyen őrző nagy reformátorok, azok az apostoli lelkű, erős akaratu és mély tudományu lelkészek folytonos összeköttetésben, ugyszólván lelki kontaktusban állottak hivaikkal, a nyáj-és pásztor elválhatlanok, egymás nélkül elképzelhetők sem valának. — E mellett az általános művelődés fáklyáját kezökben lobogtatva, a lelkészi — és tanítói elem határozott vezére, utmutatója maradt annak a népnek, mely gondozása alá került s melyet földi életére nézve is jó tanácsosál utmutatással ellátni a vezérek kötelességöknek tartották.

Ez a viszony kérdezte aztán meggingathatlan alapját annak, hogy a lelkészi kar határozott vezetője maradt az egyetemes egyházi életnek s az egyházi intézmények kialakulása és fejlődésével és mindég megtudta őrizni azt a vezető és irányító szerepet, mely őt állásánál és tudományos készültségénél fogva megillette és a mely vezetésnek jótékony, konszolidáló hatása meglát-szott a nemzedékek életén s mindenkor első helyet biztosított a protestáns egyháznak a nemzet nagy társadalmi és politikai életében is.

Igen, mert ezt a ponderáló hatást a maga erkölcsi és közműveltségi vagy épen tudományos előkelősége által vivta ki magának.

3-ör. A fejlődő intézmények s ezek keretében a szükségessé vált jogkiterjesztés, az alkotmányos jogok gyakorlatának szélesebb alapokra való fektetése mindenkor gondját kepezte ugyan a vezetőségnek, mert az egyház egyetemes érdekét minél szorosabb és közvetlenebb szálakkal kívánta a hivek lelkéhez kötni és gondoskodásába helyezni; — de azt meg nem engedte soha, hogy a politika, — annyival inkább a pártpolitika az egyházi szellem körébe férközzék s talán magát a hitéletet is a maga hatása alá kerítse; — még gondolatát sem engedte felszínre kerülni annak a felfogásnak hogy vallási dolgokban, vagy éppen a gyermekek vallási oktatásánál más, külső hatások is érvényesülni próbáljanak, mint magának a lelkészi és tanítói karnak befolyása és irányítása, — hiszen jól tudta és érezte, hogy a hitbeli dolgokban és épen konfessionális állásponton szükséges féltékenyen örökösni az egyháztagnak biblia-szerű felfogása és tiszta lelki meggyőződése felett s itt

ezen a téren, — még felügyeleti jogcimen is, — irányító befolyást vagy csak látszólagos rendelkezési jog-cim is, más, külső világi hatalomnak meg nem engedhető.

A lelkészi és vallástanítói önérettel, igaz hűség-gel felfogott hivatással nem lehetett volna például olyan álláspontot elfoglaltatni, — hogy tisztán külső felügyeleti jogcimen is, — egy egészen idegen, talán sok esetben más vallásu ember örködjék a felett, hogy az a vallástanító (lelkész vagy tanító) hogyan tesz eleget hivatásán alapuló kötelességének és a saját egyháza s a növekedő nemzedék érdekében hü — és igaz sáfára-é a reá bizott dolgoknak?

Mindez akkor elfogadhatatlan és az egyház alkotmányos jogainak elemi felfogásával össze egyezhetlen álláspont volt volna.

Es ez is egyik alapoka lett annak, hogy a vezetők mindig irányítók is maradtak.

A multnak ezen akár egyéni, akár történeti eseményekben kifejlett jelleméhez és karakterizált arculatjához képest, milyen képet mutat a jelen és minő határozott álláspontot vagyunk képesek kimutatni arra nézve hogy csakugyan teljes tudatával birunk teendőinknek és az átalakulás háborgásában vajudó társadalom miesoda irányító eszmét vagy akár eszméket várhat tőlünk, melyeket igazságnak elismerhet követésre méltónak s gyakorlatilag az életkövetelményeivel összhangban valónak talál?

Nagy kérdések, melyekre — valljuk be csak szegényesen felélhetünk s nem áll hatalmunkban a csekélységet nagygyá nevelni, mert az igazság — igazság marad a szóhalmaz között sőt annak dacára is, az pedig megmondja nekünk, hogy minden cselekvésünk csak addig emelkedik feljebb a napi teendők sablonos magasságán s nem elegendő a mai rohanva haladás követelményeinek, kielégítéséhez, annyival kevésbé képes az átalakulás útján megindult nemzeti és egyháztársadalmi élet nagy kérdéseibe vezető és irányító hatalomként szerepelni.

Ma, — ugylátszik, — az események fejünkre nőtek. — Hasztalan próbáljuk a református egyházat olyan jelentőségű szervi rendeltetéssel illeszteni be a nagy, nemzet-társadalmi élet fejlődésének különböző megnyilatkozásaiba, — mint a milyen volt az a multban, mert bizony kisebb határok közt marad minden igyekezetünk.

Es lehangolt lélekkel tapasztaljuk, hogy:

1-ör A református egyházat nem jellemzi ma a régi kimagasló hitélet, tiszta erkölcs, másoknak is világitó, sőt tekintélyes általános műveltség; — s bár a haladás, a fejlődés iránt érzékét el nem vesztette, a köznevelés terén, régi hagyományaihoz hiven helyét megállja; mégsem képes vezető szerephez jutni, nem foglalhatja el az őt megillető helyet a gyakorlati élet nagy küzdő porondján, — mert szegénysége, talán ebből származó bátortalansága megbénítja azt a pozitív erőt, mely hajdan annyi új eszme előharcossává avatta őt és a mely az elsők közé állította minden életrealáló s a jövőt is biztosító küzdelemben.

2. A nagy reformátorok, örökében munkáló örök az egyház természetes vezetői, t. i. a lelkészek, talán a viszonyok kényszerűsége, vagy a megélhetés gondjai mint lenyűgöző teher súlya miatt, sok részben nem képesek úgy látni el tisztöket, mint azt hivatásuk hozná magával s a változott világnézetek nyomása alatt nem tudják mindenütt megtalálni módját, megválasztani esz-közét annak, hogy hivaikkal folytonos összeköttetést tartsanak fenn s a pásztor és nyáj közt a lelki kontaktus

szakadozott, helylyel közel foszlányokra tépett végteleen kárára az egyház egyetemes érdekeinek.

Mert hiszen megszűnven a vezetők hatása, vagy meglazulván a régi természetes örálói tekintély; elkalodódik az irányító képesség is, és a vezetés minden egyházi, nvha még a vallás erkölcsi életmezején is, más, a legtöbbször avatatlan kezekbe kerül. És valljuk meg, ennek az állapotnak nyomasztó, fojtó légkörét mindnyájan érezzük ma.

3. És hogy szomorúságunk, s ehez kapcsoltan, nyomorúságunk annál busitobb legyen; a jövő nemzedék tanítása és nevelése körül is sok hiányt, részben közönységet tapasztalunk és a jövőre nézve határozott utmutató eszmét nem találunk, nem látjuk azt a vé-rünkől fakadt s alapítványul szolgáló rendszert, mely mentő hajlékot teremene számunkra és nem érezzük sehol annak az erős kéznek tapintását, a mely képes is, akar is a kialakulás útjára került társadalomnak hangosan dobogó szívére tapintani és biztos irányt mutatna az új rend s új társadalmi élet nagy céljához.

Bizony itt, hol a hitnek, tiszta erkölcsnek alapját kellene maradandó erősséggel megépíteni; hol a tudásnak, az étellel és a földi boldogulással kapcsolatos ismereteknek s általános műveltségnek próbáljuk megvetni alapját: itt vagyunk gyengék, szervezetlenek és minden eredeti gondolatban szükölködök.

A utanzás nagy mesterei lettünk; de eredeti gondolatainkat elraktároztuk s haladva a megszokott, kimutatott csapáson, félénken tekintünk a bezárt ajtóra, mely mögött csendesen szunyadnak eszméink, eredeti gondolataink.

Es nem bánjuk aztán, ha körülöttünk megváltozik is a világ, hiszen olyan nyugodalmas és kényelmes a felsőbb hatalmasság által kimutatott uton haladni s megszabott keretek közt gyakorolgatni autonómikus jogainkat; holott az új eszmék, az eredeti gondolatok forrongó területre állítanak s az evolonionális nagy és becsült átalakulás bajnokaivá avatatnának fe lbennünket.

Ez a csendesség és nyugalomra vágyás cselekszi velünk azt, hogy észre is alig vesszük, hogy magában az iskolai hitoktatásban s általában a valláserkölcsei élet fejlesztése és erősítésében mások tulszárnyalnak bennünket s a versenyből lemaradva, szomoru számokban soroljuk fel évrő-évre való veszteségeinket.

Az államosítás első sorban minket szorit, mert sehol sincs nagyobb vágyakozás az iskolák átadásához, mint nálunk, hiszen a szegénység s e mellett az áldozatkészség teljes hiánya nagy szövetségesei e téren az állam kerítő hatalmának. Régi igazság, hogy: „paupertas est magna meretrix” és hogy a gyenge bástyákat ostromolja az ellenség első sorban s mi e tekintetben nagyon is szembetünő támadó pontul szolgálhatunk.

Maga az államosítás még nem képezne ugyan nyaktörő veszedelmet számunkra, mert hiszen mindig hangoztatjuk hogy az iskolák egyetemes államosítása esetén, a református egyház sohasem fog szembe kerülni az állammal; ámde a veszedelem abban rejlik, hogy lassu, részleges államosítással küzködünk és hogy e változások teljesen készületlenül, rendezetlen állapotban lepnek meg bennünket.

Ilyen esetben aztán, minden megszűnt iskola egyegy védelmi vonalunknak áttörését jelenti, mert a szabadon maradt rést nem vagyunk képesek alaposan betömni, hiányzik ehez az anyag is, az ember is.

A megszokott sablon szerint legfeljebb odaállítunk egy szál katonát gyöngé regyverzettel, a segítség igénybevételének reménye nélkül, hogy ez védje meg a rést

és verje vissza a teljesen felkészült, erős támadásokat. És ez a szerencsétlen egy szál katona a lelkes, a ki oda is áll teljes elszántsággal, megkísérti a lehetetlent is lehetővé varázsolni, oda dobja magát a felzudult fergetegbe, harcol becsülettel, hivatásának s emberi méltóságának teljes érzetében; de hasztalan minden, csak hamar tapasztalja, hogy egy szál katona nem védelem, a hiányos fegyver nem erő és hogy a kit így magára hagytak, az a legnagyobb erőfeszítés mellett is, csak veszteségekkel számolhat be.

Hát bizony az időknek szomoru jele az egészséges református közgondolkozásnak szatirája lehet az csupán, hogy első rendü érdekünk, a hitoktatás és valláserkölcsei nevelés támogatására nem birtunk megfelelő álláspontra helyezkedni.

Nem vettük figyelembe soha hogy szervezni kell azt anyagilag, szervezni módszer és didaktikai értelemben. Legfőbb gondoskodásunk tárgyát keli, hogy képezze és megelégszünk vele, ha külsőleg til-tul elláthatjuk, ha oda állítunk egy embert, hogy hivatásszerűleg, vagy a nélkül törje fejét azon sgyötörje esetleg mélyen érző lelkét a felett, hogy mit? hogyan és minő eszközökkel cselekedjék? s a cél felé futásban kikre támaszkodjék?

Bizony, mostoha gyermek lett a református egyháznak a hittoktatás és valláserkölcsei nevelés.

Ime, az állam fizeti a hitoktatókat s ezzel szemben behunyt szemmel hagyjuk megtörténni, hogy szükre szabja tanítási időnkét, kegyelemből bocsásson rendelkezésünkre tanterveket s vallásoktatásunk miként való kezelése felett idegenek, avatatlanok örködjének. Hát lehet-e ennél lealázóbb állapot a szabad rendelkezési joggal bíró református egyházra nézve.

Folyt. köv.

Sinka Lajos.

KÖZÉLETÜNK.

Toronygomb-feltételi ünnepély.

A kispaládi ev. ref. egyház f. évi augusztus 19-én első és másodrendü bállal egybekötött egyházi szertartásos jellegü ünnepélyen adott kifejezést afeletti örömenek, hogy a mult évben építettü kezdett temploma módosított tornyának ormára a csillag, vitorla és gömb jelvény díszét feltétehetette.

A délután 4 órakor kezdődő ünnepélyen, mintegy kétezer tagból álló különféle vallásu gyülekezet közepette, alólirott lelkész hasonlatokban fejtegette, hogy az ev. ref. vallásu prot. keresztyén anyaszentegyház hívei mikor templomuk tornyára diszül a csillagot, vitorlát és gömböt választották és hagyták gyakorlati szokásban, akkor a bethlehemi csillagot s annak jegye alatt született Krisztust és tanítványait hajónak vitorláját és a Krisztus földi működésének színhelyét e földet akarták és akarják symbolizálni, jelképezni. Tehát a csillag, vitorla és gömb, nem valami jelentéktelen cifraság, sőt ellenkezőleg, nagy jelentőségü díszkészülék a legmagasztosabb épület, az Istenháza tornyának ormán. Majd tanúságszerű intésül hangoztatta, hogy az ev. ref. vallásu hívek minő valláserkölcsei igazságokra és kötelességekre emlékeztetnek, midőn templomuk tornyán a csillagot, vitorlát és gömböt szemlélik, látják ragyogni.

Ezekután felhívta az illetőket, hogy a díszkészületek

emeljék, tüzzék fel rendeltetési helyére, hogy onnan ragyogja, sugározza messze vidékre, a hitnek a hitetlenség feletti diadalmát, anyaszentegyházunk dicsőségére, gondviselő mienykei Atyánknak, megváltó Krisztusunknak, minden jóra vezérlő és segítő Szentlélek Istenünknek dicsőségére.

Majd kispaládi születésű Kocsis József sonkádi lelkész is szólásra emelkedett. Az alkalmat előkészítő érdemesek érdemeit méltatván, kiknek az elismerésből legkevesebbet sem juttatott, azok az önzetlenség magasiatáról égbe nézve rebegék szívökben sebj! ugy is nem nekünk Uram! nem nekünk, hanem a Te nevednek adjuk a dicsőséget.

És ekkor előbb zepre, majd gyülekezeti ének kísérete mellett a gömb feltüzetett.

Ott a magasba ragyogván már a szép diszmű, alólirott imában adott hálát a segedelemért és könyörgött égi őrizetű oltalomért arra a toronyra, melynek csillaga felett, villámfogó csúcs is ragyog ugyan, de tartóssága érdekében esdő fohászban kéretett, hogy lette a gondviselő Isten jósága, megkimélő szeretete, megmentő kegyelme, hatalmának oltalma, hadd óh hadd legyen a legfőbb villámhárító.

Mindezek után indult a közönség, hogy lelkének öröme után testének is adja ki a magáét, indult és ment kétfelé szakadva, egyik és másik bálba. Sajnos azonban, hogy a megeredt eső sokat tovariasztott s a megmaradtak örömlévezetét is nagyban zavarta, kivált azokat, kik sátor alatt akartak virradtig mulatni.

Ha e körülmény nem következik be: falu helyen párját ritkító eredményű lett volna az a bál, melynek fele orgonaalap javára, egy negyede az építőmester, egy negyede pedig nyolcad részletekben az ács és bádogos javára határozatott fordítatni.

A kedvezőtlen idő dacára 677 korona bevétel és 267 korona kiadás folytán tiszta jövedelem 410 korona lett. A jótékony célra felülfizettek: Suga Lajos 1 k., Fehér József 1 k., Bodán Vilmos 1 k., Vilkovics Jenő 3 k., Kocsis József sonkádi lelkész 5 k., Nagy Elek helybeli lelkész 5 k. Összesen: 16 koronát s gr. Dégenfeld Sándor öméltsága 5 koronát, Klein Zsigmond izraelita ifju Czeglédéről 2 koronát küldöttek. Fogadják e helyen hálás köszönetünket.

E közzétételem alkalmával felteszem a kérdést, hogy evangéliumi szempontból helyes-e és megengedhető-e toronygömb feltétel alkalmával vallásbeli kultus jellegű és jellemű ünnepélyt, istenitiszteletet tartani, minden indokolás nélkül felelem, hogy igen is helyes és megengedhető, sőt szükséges.

Epen azért óhajom, hogy vajha az egyházi költészet ihletése alkalmi énekeket szerkesztene jövőbeli énekeskönyvünk keretébe, hogy az által is kevesebb lenne az alkalmi hiány, és ne kényszerűne az avatatlanság ilyet olyat rögtönözni. Sőt példánybeszédeket és imákat is készíthetnének jeleseink, hogy kicsinyek ne tapogatóznak a sötétben.

Kispalád, 1906. szept. 11.

Nagy Elek
ref. lelkész.

Egyházmegyei közgyűlés.

A békésbányai ref. egyházmegye szept. 10—11-én tartotta őszi rendes közgyűlését. Az érdeklődés lanyhább volt, mint a múlt gyűléseken. Több egyház nem képviseltette magát.

Jelen voltak:

Dombi Lajos esperes és Fekete Márton egyhm. gondnok elnöklete alatt: Dr. Csécsi Miklós, Garzó Gyula, Pap Imre, Darabos Sándor, Futó Zoltán, Nagy Károly, Fekete Gyula egyházi, dr. Baksa Lajos, Dr. Szegedy Kálmán, dr. Bartóky József, dr. Imre József világi tanácsbírák, Futó Zoltán, Bay József, Tóth József egyházi, dr. Baksa Lajos, dr. Zsiros Lajos, Szabó Emil világi jegyzők Kovács János és dr. Kun Antal ügyészek, Kovács Lajos számvevő, Böszörményi Béla és Fekete Gyula pénztárosok, Tereh Gyula levéltáros, Pogány Károly tanácsbíró. Az egyházak részéről: Böszörményi Béla Battonya, Kecskeméti Ferenc, Hidvégi Gábor gondnok, Bayer Arthur főgyn. tanár Bekés. Szöllősi Imre Bodófalva, Halász Endre Csorvás, Dombi Lajos Gyula, Garzó Gyula Gyoma Bay József Gyulavári, Szeremlei Sámuel, Pap Imre, Györfly József, Losoney Endre, Tereh Gyula, Juhász Mihály főgondnok, Kóti Pál, Mucsi Bálint, dr. Szomor Dezső, Zehery Lajos presbiterek Hódmezővásárhely, Szabó Béla Igazfalva, Tóth József Körösladány, Szabó János Köröstarsa, Papp Lajos Lugos, dr. Csécsi Miklós Nagy Károly Makó, Baráth Imre Magyarittele, Szalay József Nagybecskerek, dr. Zsiros Lajos főgondnok Nagy-kikinda, Futó Zoltán Szentés, Csánki Benjámín Szeghalom, Imre Árpád Szkulya, Szabolcska Mihály Temesvár, Bereck Sándor Szeged, Csák Aladár Vésztő, Imre Lajos főgymn. ig. Császár Péter ref. tanító Hódmezővásárhely.

A gyűlés lefolyásáról tudósítók az alábbiakban számol be.

A békésbányai ref. egyházmegye őszi közgyűlése — mely csaknem két napon át ugyszólván szakadatlanul folyt, ma délután ért véget s a tagok ugyancsak a délutáni vonatokkal utaztak el otthonukba.

E gyűlésen a hódmezővásárhelyi egyház több ügyben volt érdekelve, a melyek részint az egyháztanács által terjesztettek fel az egyházmegyére, részint pedig fellebbezés útján jutottak oda.

Ilyenek voltak pl. a főgymnasiumi tanárválasztások ügyei, melyek dr. Baksa Lajos fellebbezései folytán tetettek át az egyházmegyére.

Nevezetesen az egyháztanácsnak azon határozatát mely szerint a főgymnasium második mennyiségű tanárszéke ismét, most már harmadizban ideiglenes tanárral töltetett be, dr. Baksa Lajos azon az alapon, mert az ide vonatkozó törvények nem engedik meg a tanári állásoknak több éven át ideiglenes minőségben való fentartását, megfelebbezte. Felebbezésének az egyházmegyei bíróság helyet adott, a választást megsemmisítette. Az egyházmegye ezen végzése ellen az egyháztanács elnöke az egyház részéről fellebbezést jelentett be.

Az elhalt Sükösd Gyula tanár helyét az egyház szintén ideiglenes tanárral óhajtja betölteni, de csak egy évre. Dr. Baksa az egyháznak ezen határozatát is megfelebbezte. Itt azonban a felebbezés elutasított s az egyház intézkedése — mert az ideiglenes csak egy évre szól, helyben hagyott.

A gimnáziumi tanári kar felebbezést adott be az egyháztanács azon végzése ellen, melylyel eltiltja a tanárokat kosztos tartásától. Ez ügyben az egyházmegyei közgyűlés a tanároknak adott igazat, feloldta az egyház tiltó határozatát. Az egyházmegye Sajtós Sándor tanítót állásában megerősítette. A szerencse-utcai V—VI fiu s a Kállay-utcai V—VI leányosztályok alandósítását helybenhagyta, ugyszintén a f. tanév elején történt tanító-választásokat is.

Tanügyi dolgokban a következő határozatok: hozta a közgyűlés: Az egyházmegyei tanító-egyesület módosi-

tott alapszabályai helyben hagyták s megerősítés végett a minisztériumhoz felterjesztetnek. — A tanító-egyesületnek a gyűlési napdíjak, a tanítás eredményének osztályozása, az egyházkerületi tankönyv monopoliüm eltörlése tárgyában tett betérjesztvényei kiadattak az egyházmegyei tanügyi bizottságnak véleményezés végett.

Az egyházkerületi tanterv módosítása, illetőleg revidálása tárgyában Császár Péter tanító képviselő által tett indítványra az egyházmegyei tanügyi bizottság felhívja az egyházmegyei tanító-egyesületet, hogy az újabb idők követelményeinek megfelelő tanterv javaslatot készítsen, a mely aztán tárgyalás után az egyházmegye utján terjesztetné fel az egyházkerülethez.

Említésre méltó általános érdekű ügyek még a következők: gr. Dégenfeld egyházkerületi főgondnok jubilaris ünnepségén az egyházmegye képviselteti magát.

Békésen az elhalt Szegedi Károly lelkész helyére Vince József lelkész választott meg.

Békésabán lakó református hívek egyházzá alakultak, lelkészi hitoktatói állás szerveztetik.

A debreceni főiskola egyetemmé átalakításának munkálására egyházmegyeként u. n. egyetemi bizottságok alakultak. Ilyen bizottság alakult egyházmegyénkben is, melynek célja az egyetem eszméjét az egyházmegyében felszínen tartani, a gyűjtést az egyetem céljaira az egyházak és egyháztalálkozók között teljesíteni. Mostani jelentését is ily irányban tette meg a közgyűlés elé.

IRODALOM.

Új imádságos könyv. A Hegedüs és Sándor-féle debreceni könyvkiadó cég, mely a hazai protestáns egyház jeleseinek theologiai művei kiadását vette ujabban hathatós kezelése alá, és ebben az irányban egy modern ember minden becsületos törekvésével és eszközével munkálkodik: legközelebb kiadott árjegyzékében Csiky Lajosnak egy újabb imakönyvét ajánlja a következőkben:

Csiky Lajos. Köznapi imádságok templomi használatra. Csiky Lajos, a debreceni ev. ref. theol. akadémia tanára, ki egyházi irodalmunk terén fáradhatatlan szorgalommal tevékenykedik, miről nagyszámu műve tesz beszélő bizonyosságot, közelebb két, nyilvános, templomi használatra szánt imakönyvet írt „Köznapi imádságok” és „Vasárnapi és ünnepi imádságok” cím alatt, melyek közül az elsőt már ki is adtuk.

Csiky tanár neve az imádságirodalom terén ma a hazai protestáns egyházban egyik legjobban ismert név. „Hit, remény és szeretet” című nagy imádságos könyve mellett, mely hatodik kiadásban stereotipáltván, sok-sok ezer példányban a magyar protestáns nép legkedveltebb imakönyvévé lett, „Imakönyvecske gyermekek számára”, „Imádkozó nő” (két kiadásban), „Kátémagyarozati imádságok”, „Imádságok és elmélkedések protestáns vallásu foglyok számára” továbbá, „Imádságok és elmélkedések ev. ref. vallásu ifjak és leányok számára” című művei jelzik ez irányban való tevékenységét. Megemlítendő, hogy utóbb nevezett két imakönyvével pályadíjat nyert.

„Köznapi imádságok” című legújabb művében négy hétre való reggeli és délutáni; az év négy szakára, az évszakoknak megfelelő eszmékhez, természeti tüneményekhez kötött 10—10; az adventi és bünbáno

hetekre egy-egy heti reggeli és délutáni; káros időjárásban mondandó 6; nagy emléknapiakon (reformáció emléknapiján, király születése napján, március 15-én, október 6-án, ó év utolsó napján) mondandó 5; betegéért mondandó 7 imádságot ad, úgy, hogy e könyvben összesen 126 imádságot közöl.

Csiky tanár imádságait egyszerű közvetlenség, mélységes hit, tiszta bibliai irány jellemzik. Ezek tették lelke ezen termékeit közkedveltekké s őt a hazai protestáns egyház legszeleesebb körökben ismert imádság-írójává. Legújabb művét is ez a szellem lengi át.

A több mint 30 nyomtatott ivre terjedő imakönyv ára diszkötésben 8 korona lesz. Előre is felhívjuk e műre a hazai protestáns lelkészi kar figyelmét.

Lelkészársaim figyelmét kérem arra, hogy a kik *második kötet Gyászbeszédek, Imák, Siríbeszédek* című munkámat birni óhajtják, egyenesen nálam rendeljek meg, ne pedig Zomborban, a nyomdásznál, mert ez kétszeres időt és költséget igényel. Megemlítem azt is, hogy az első kötet már teljesen elment, s így az meg sem rendelhető. Ára bérmentes küldéssel 3 k. Ómoravica, 1906. szept. 20. *Hetesy Viktor* ref. lelkész.

Előjegyzési felhívás „A hit temploma” (Új folyam) III. kötetére. E harmadik kötetet magam adom ki, egyenesen azért, hogy kedves lelkészársaimnak tetszetősebb kiállítású s gazdagabb tartalmú könyvet nyújthassak. (az eddigi 10 iv helyett 13 ivet). Nem hivatkozom úgy az egyházi, mint a politikai lapokban megjelent kedvező bírálatokra. Egyszerűen csak annyit jelzek, hogy a „Hit Temploma” régebbi folyamának I. és II. kötete rövid idő alatt két kiadást ért meg s ez annyira elfogyott, hogy még antiquáriusi uton is csak elvétve szerezhető meg. S nyugott lélekkel állithatom hogy az ujabban kiállított kötetek nem állanak az előbbieknél háta mögött. Lehet, hogy áldozattal, de ezt a III. kötetet magam bocsátom utnak diszesebb alakban, de éppen annyi árban, mint az előbbieket, meg akarván némileg hálálni lelkészársaimnak működésém iránt tanúsított méltányló előismerését. Negyvenhárom éve, hogy az Ur szolgálatában forgolódom, ha nem gazdag kévéket is, de néhány kalászfeket nyújthattam s mutathattam be. Mutathatnék fel szép számmal előismerő nyilatkozatokat. De azok csak hadd maradjanak az én kedves magánemlékeim. Nem ösztönöz engem a kiadásra semmi más, mint az, hogy hirdesem az Igét s építem a „Hit Templom”-át, úgy a mint azt az én jó Istenem tudnom adta. Ha lelkészársaim segítségemre jönnek, velem együtt építenek ők is s az Urnak teszünk kedves szolgálatot. Tájékozasul közlöm a III. kötet tartalmát, megjegyezvén, hogy e kötet nagyobbára eredeti beszédek tartalmaz, sőt azok is, melyekhez a vázlatot idegen szerzőtől kölcsönöztem, annyira átvannak alakítva hogy eredeti szerzőjük a szerzőséget ily alakban nem ösmerné el. Szem előtt tartottam folyvást a mi viszonyainkat, lelki szükségleteinket. Közlendő beszédeim névsorát így állítottam egybe:

1. Ama Jézus. 2. Jézus zörget! 3. Az igazság bizonyossága. (Karácsonyi) 4. Keressük az Urat! (Ujévi) 5. Leánynézőben. (Farsangi) 6. Még egyszer leánynézőben. 7. Izsák lakodalma. (Farsangi) 8. Jézus és Judás. (Bőjt) 9. Judás és Jézus. 10. Az áruló sorsa. (Bőjt) 11. Jézus sirlalmi. (Virágvasárnapi). 12. Golgotha felé. (Nagypénteki.) 13. Az üres sir előtt. (Husvét.) 14. A bezárt ajtó. (Husvét után) 15. Az eltávozó Mester. (Áld. csütörtök) 16. A véres hajnal. (Pünkösti) 17. A második

véres hajnal. (Pünk. ut.) 18. Az Ur házának plántái. (Tavaszi) 19. A reménység alatt. (Szántás idején) 20. Egy kosár nyári gyümölcs. (Nyáron) 21. Nábót szőlője. 22. Három kölesön kenyér. (Új kenyérré) 22. Az élet ama bora. 25. A vallás és a só. 26. A hűséges varrónő. 27. Az eltörött mankó. 28. A legszebb nap. 29. A gyermek és az óriás. (Iskolai vizsga alkalmával.)

Ara a diszesen kiállítandó, körülbelül 13 ivre terjedő kötetnek 3 azaz három korona. Az előjegyző lelkésztársaim a művet bérmentes küldéssel f. évi november vége felé vehetik át. S csakis a mű kézhez vétele után kérem a három koronát beküldeni a nagyt. esperesi hivatal utján, a mennyiben az előjegyzési iverket is e hivatalhoz küldöm. Ha azonban jönnek látja egyik-másik lelkésztársam : az előfizetési összeget előlegesen is beküldheti. (Debrecen Vasúti posta.)

Minthogy pedig több oldalról föl lettem szólítva, hogy a „Hit Temploma“ régibb folyamának teljesen elfogyott két első kötetét is adjam ki, erre is vállalkozom, ha kellő számú előjegyzés történik. Egy-egy kötet tartalmaz 39 beszédet 17 ivnyi terjedelemben. Ezt is 3 azaz három korona mérsékelt árban számítom kötetenként.

Aldozattal jár e kiadás, de attól se riadok vissza, hogy egyházunk ügyének szolgálatot tehessek. Ezért tudatom, hogy csakis annyi példányt nyomatok, a hány előjegyző jelentkezik s műveim könyvtári uton nem lesznek beszerezhetők. Becses pártfogását kérve, vagyok Debrecenben, 1906. szept. havában. Tisztelő kartásuk

Könyves Tóth Kálmán.
ref. lelkész.

GYÁSZ-ROVAT.

Kisdobai Bán Sándor
1836—1906.

„Mehalt egy szegény, egyszerű falusi pap“ ... úgy emlékezem hogy ezen szavakkal kezdte meg beszédét a b.-diószegi lelkész, Veress István ur, szeptember 2-ikán Szent-Jobbon, holott megjelentünk, hogy eltemessük a kicsiny egyházközségnek agg lelkészét, immár csak néhai kisdobai Bán Sándort. Mehalt egy szegény egyszerű falusi pap. Életében sem ismerték sokan : hiven kívül az érmelléki egyházmegye lelkészei tanítói ; halála sem ütött zajt : alig egy néhányan, közvetlen környezete, tudtuk meg kellő időben, hogy elköltözött közülünk. De mi kikhez a hír eljutott, siettünk is, hogy jelen lehessünk a végtisztességtételen. Mert tiszteltük, mert szerettük a komoly, magába zárkózott sokszor zord papot, az egyszerű de a rábizottakban hü munkást, mert az volt : hü munkás s a szent-jobbi ref. egyház, míg sokat köszönhet neki, addig sokáig fogja magán hordani az ő keze alkotásának nyomait.

Életrajzi adatait a saját maga által irt „Élet leirat“ alapján a következőkben közlöm.

Született Szatmármegyében, Érendréden 1836 január 4-ikén. Szülei : Kis-dobai Bán Károly és Mezey Krisztina voltak. Elemi iskoláit Ér-Körtvélyesen végezte ; gimnáziumi tanulmányait pedig a debreceni reform. főiskolában. Itt 4 és fél esztendeig, mint az „Andaházy-

Szilágyi“ intézet egyik ingyenes növendékének igen jó dolga volt. Aranykora tanulói pályájának. Hanem, a mint az intézetből 7-ed osztályos korában kikerült, nyomban kezdetét vette a nehéz küzdelem nagy, súlyos időszaka. Ugy annyira, hogy 3 és fél év mulva kénytelen volt megszakítani tanulását. Kiment Nyir-Bátorba fitanítónak. Egy év mulva, egy kis pénznek, reá nézve azonban nagy vagyonnak birtokában, ismét ott találjuk őt a theológusok között, de már Sáros-Patakon. Egy félévi itt tanulás után ismét Debrecenbe ment s a főiskolát nem is hagyta el többé, csak már mint végzett ifju. Nagy anyagi támogatásra talált az által, hogy nevelő volt Ercsey Imre főorvos gyermekei mellett. 1858 május 1-én letette a kápláni vizsgát. Most Érkörtvélyesre ment segédlelkésznek. Szolgált még mint segéd, vagy helyettes lelkész a peéri, szilágysomlyói egyházakban. Ugy látszik azonban, hogy valami baja akadt Szilágyban, mert nagyon elkeseredetten ir ott töltött utolsó éveiről. Megvádolja az Erdélyben tanult lelkészeket szeretetlenséggel a magyarországiak iránt s végre is „átkos fondorkodások és kijátszások miatt mivel ott egyházba be nem juthatott“ ... 1862-ben átjött a mi egyházkerületünkbe, Szent-Jobbra káplánnak. Főnöke elhalván, 1863-ban rendes lelkészszé választatott s nem is hagyta el csak halálakor szeretett kicsiny gyülekezetét ; 1864-ben megnősült, feleségül vevén Nagy Juliannát.

1906. szept. 2-ikán az özvegyen maradt feleség és 4 gyermek : Sándor, László, Kálmán, és Erzsébet siratta a távozó férjet, illetve édes apát.

Temetésén ott volt az egész Szentjobb, református, kathólikus, oláh, zsidó, valamennyi ur és szegény napszamos ; agg és gyermek. Talán mindannyian érezték a nagy veszteséget.

A háznál nagytiszteletű Nagy István esperes ur imádkozott ; a templomban tiszteletes Veress István ur mondott beszédet, szép szavakban méltatva az elhunytak érdemeit ; a sirnál e sorok írója beszélt.

Mehalt. Eltemettetett. Az, aki örállóul rendeltett, elment, hogy leszámoljon a mindenható előtt működéséről, sáfarkodásáról. Mi hisszük, hogy élete jó tanubizonyosság lesz mellette. Tanubizonyosság a szentjobbi gyülekezet ; a tudomány, a világosság, a mit ez tőle nyert ; a szeretet, szelidség, melyre példa volt ; az ige, melyet szólott, hogy ott, hol már kezdődik az oláhság tengere, megtartani tudta magyarnak a magyart és kálvinistának a kálvinistát, ott, holott olyan erős a róm. kath. egyház, hová szept. 8-ikán százával tódul „Kis-aszonynapi bucsu“-ra (meg vásárra) a vidék Kálvinista népe ! Mi hisszük, hogy megrezdül felette az örök kegyelem ítélő szózata : „jól van jó és hiv szolgám, menj be a te Uradnak örömébe“.

Legyen a mi hitünk szerint !

Kóly.

Szentkirályi Károly
ev. ref. lelkész.

A küsszántói református egyház történelme.

(Folytatás)

Dobray után hetedik lelképásztor Nagy István, a ki Paptamásiból 1836 május 4-én jött ide. Kiváló ember, s az egyházmegyének is, mint esperes később dícsérvése. Annál feltünőbb tehát, hogy egyedül csak az

ő és az utána 5 hóig itt szolgált Séra József időközi lelkész idejéből hiányzanak a gondnoki számadások. De hogy Nagy István, ki minden eddig itt szolgált lelkészek között a pedanteriaig pontossággal vezette az anyát és a körleveles jegyzőkönyveket, s írása mely tiszta, s mint szokták mondani olyan, mint a metszés, nem csak olvasható, de valóban gyönyörködtető is, eltúrte volna, hogy épen a gondnoki számadások ne vezettessenek az ő ideje alatt, azt feltennünk nem lehet akkor, midőn minden egyéb egyházi iratok ez időről a legnagyobb rendben maradtak fenn. E számadások vagy elvesztek, vagy megsemmisítettek. És épen ez utóbbit elhinni van különös okunk. A szabadságharc idején, mint annyit a ref. papok közül, a haza védelme őt is fegyverre szólította és ő itt hagyván állomását elment, hogy mint jó hazafi viaskodjék a megtámadott földi hazáért is. Mielőtt azonban a világi katasztrófa bekövetkezik, visszajön, hogy itthon tovább harcoljon, mint Kr. hű vitéze. azon örállomáson, melyre elhivatott: folytatja lelkészeti munkásságát. Am ő érette is eljön a boszú hatalom, s 1849 év őszén fegyveres zsoldosok kísérik el innen a paróchiáról, hogy börtönre vettessék. Midőn megtudta, hogy érte jönnek, iratait hirtelen elrejtette az istállóban és megkérte hugát, ki háztartását vezette, hogy távozása után iratait égessék el. És ezeket Vas Ferenc főbíró és Szappanos Mihály akkori kis bíró, ki ma is él, csakugyan megsemmisítették, elégették. Ekkor semmisülhetett meg a gondnoki számadás is, mely ha kézre kerül, hatalmas vádló lehetett volna ellene azon 100 frt. miatt, melyet a hívek eredetileg toronyépítésre adományoztak, de aztán ama mozgalmas időkben a szorongatott haza akkori szükségeinek fedezésére ajánlottak fel és adtak be.

Gondnoki számadások nem léteben tehát csak azt tudhatjuk meg ez időről, hogy 1808-ik évben épített fatorny helyett egy új kötorony építésébe és ezzel kapcsolatban a templom kijavítására már lépések tételnek, s e célra rendelkezésükre álló módok legelseje, az önkényes adományozás vétetik igénybe, melynek eredménye mindjárt 1848-ban 100 frt. Később az ötvenes években Veress Imre lelkész idején keresik ez összeget, kérdést intéznek annak hol léte felől Nagy Istvánhoz, ki megkeresésükre következőleg válaszol: „K.-szántói kisbíró Vas Ferenc aulirtat felvilágosítás végett szólítván fel, hogy aztán 100 p. frot. összeg, mely az 1848-ik évben az egyház tagjaitól templom és torony építésre beszédett vala, hová fordított legyen?”

Ezen felszólításnál fogva kötelességemnek ismerem a kérdéses tényről, a még ma is okadatokkal igazolható a következő nyilatkozatot, s illetőleg bizonyítványt kiszolgáltatni.

Idő és körülmények az építkezésre kedvezők nem lévén a befizetett és a pénztárnoknál őrizett száz pengő frt. maguknak a felajánló és befizető egyházi tagoknak egy népgyűlésben kijelentett határozata következtében a haza akkori szükségeinek a fedezésére ajánlottak fel, s rendeletet beadatni.

Ezen népgyűlési határozat végrehajtásával akkori községi jegyző néhai Szücs Ferenc, egyházi gondnok Kincses János és alulírott akkoriban lelkész bizattak meg, kik is a nevezett összeget, többel együtt, az afféle segedelmek beszerzésére megyeileg megbízott, s azon időben kormányzó alispán Thurzó János urnak nyugtató mellett beszovaltatták. Mely nyugtató az egyház vagy község levéltárába tételre le, valamelyikben meg kell lennie; azonban, ha bármi oknál fogva hiányoznék, a tisztelt, s most is életben levő urtól a kellő

igazolhatás végett jelenleg is kivehető lészen. Kelt Esz-tárban Febr. 28. 1856. Nagy István m. k. küsszántói volt lelkész.

A beszovaltatott 100 frtról szóló nyugtatónyak az egyházi levéltárban nyomára nem akadtam.

Tanítók: Az 1832 évtől kezdve itt szolgáló Gyöngyösi Mihály, kinek a hívekkel addig ápolott jóviszonya később fölbomlott. Több ízben panaszt tesznek ellene a felettes hatóságoknál, s habár, mint az azokra hozott 18/837. évi tavaszi egyh. m. közgyűlési határozat mondja alaptalanul, mégis a zaklatás eredménye az lón, hogy nevezett tanító 1839 dec. 22-én az egyháztanácsához intézett levelében hivataláról lemondott. A méltatlan zaklatás érzetében keservesen panaszolja e levélben Gyöngyösi: „Nem gondoltam, hogy egy darab ideig Papi, Rektori, és Nótáriusi hivatalokat viselvén, ezeknek érdemelt jutalmát most nyerjem el, ugyde ha most már csak edgyik hivatalnak elviselésére is alkalmatlannak lél az érdemes előjáróság, s bennem legkisebb hibát is meggyra nevel, tehát, hogy ezen szomorú körülmények miatt én magam, mind Sz. Ekkleziáa a következőre nézve elkerülhessük, a már majd 8 éveket itten eltöltendő Hivatalomnak ezen Sz. Ekkleziában leendő további folytatásáról ezennel lemondok, . . . stb.

És csakugyan már a következő 1840 év ápril. havától kezdve Zolnai Lászlót találjuk itt, mint utódját ki, mint tizenharmadik rektor 6 éven keresztül szolgált az egyházban.

Tizennegyedik rektor Halász Bénéiamin, ki 1847. év tavaszán jön ide, egy évi szolgálata után 1848-ban honvéd lesz, később Szentjánoson leánytanító, hol az 1905-ik évben halt meg mint késő vénségre jutott nyugalmazott tanító.

(Folyt. köv.)

Keresztesi Károly
ev. ref. lelkész.

K Ü L Ö N F É L É K .

— **Bizalommal kérjük fel Lapunk olvasóit, hogy úgy a hátralékos, mint a folyó évre esedékes előfizetési díjakat lehetőleg forduló postával beküldeni méltóztassanak. A hátralékokat mi készpénz gyanánt vettük átál, a folyó évre esedékes előfizetési pénz beküldését pedig a dolog természeténél fogva a sokszor bejelentett, az előfizetők által megsürgetett címszalagon történő nyugtázás is szükségessé teszi.**

— **A tiszántúli ev. ref. egyházkerület tanügyi bizottsága november hó 6-án. A főiskolai igazgató tanács november hó 7-én tartja gyűlését. Az egyházkerületi közgyűlés pedig november hó 13-án és következő napjain fog megtartatni. Hajdu Zsigmond püspöki titkár.**

— **Az országos ref. lelkészövetség és a nagybányai egyházmegye.** Azok, akik úgy 48 : XX. t.-c. végrehajtása tárgyában leendő állásfoglalást, mind egy ref. papi kongresszusnak megtartását és az országos ref. papi szövetség megalakítását, már a hböszörményi hármass ünnep alkalmával lehetségesnek tartották, bizonyos mértékben csalódva érezhetik magokat, midőn a

szept. 29-hez oly közel, semmi nagyobb hírads az a jelzett irányban be nem következett. Ez a csatlódás és elkedvetlenedés nem jogosult, mert a lassu fejlődés itt magának az eszmének érdekében van és akár a 48 : XX. t.-c. ügyében való állásfoglalás, akár az országos lelkészszövetség megalakulása még nem késett és mind a kettő utban van. Az állami hozzájárulás fokozásáról, a belhivatalnoki fizetések korszerű rendezéséről kételkedni sem szabad. Mert az állam hajója is az egyházi vizeken halad. A lelkészszövetség, vagy lelkész egyesület is meg lesz. A nagybányai egyházmegye egyetemes lelkészi-értekezlete kimondta, hogy az egyházmegyei lelkész-értekezletek, körök országos szervezetbe vonását és egy országos lelkészegyesület felállítását szükségesnek tartja és ennek előbbrevitelét a H.-Böszörményben megtartandó ad hoc lelkész-értekezlettől is várja. Erre való tekintettel történt a nagybányai egyházmegyei egyetemes lelkészi értekezlet újra szervezése, az új tisztikar megválasztása és a böszörményi esetleges konferenciára egy 3 tagu bizottság kiküldése. Az egyházmegyei értekezlet címe „egyházmegyei lelkészegyesületre“ változtatott. A visszavonhatatlanul lemondott érdemes értekezleti elnök nt. *Soltész János* ombódi lelkész, egyházmegyei tanácsbíró helyébe egyesületi elnökké nt. *Szabó József* ur, megyei lelkész és tanácsbíró választott és Böszörménybe az ő vezetése alatt Nagy Elek ur paládi és Ferency Imre krassói lelkészek küldettek ki. Őket illeti hát a jog, de a kötelesség is, hogy a lelkészegyesület ügyében kezdeményező lépést tegyenek és ha lehet már a böszörményi nagy napok alatt *Dr. Baltház Dezső* esperessel egyetértőleg ad hoc értekezlet tartsanak. Nem vész el az élet, ha szinte pihenőre tér is a tenyésztő erő és nyugodni látszik is a földre vetett mag. Sőt éppen ősszel a lombhullás és a hervadás, a bús kétség idején vette tik meg a jövő fejlődés ágya. Az országos ref. szövetség vagy egyesület eszméje pedig már is kedvező talajban fejlődik és a nagybányaiakban előrelátó gazdát is kapott. Ugy legyen!

— **A kollégium népessége.** Beiratkozott szept. 21-ig a gimnáziumba : I. a) 66. I. b) 66. II. a) 49. II. b) 49. III. a) 50. III. b) 53. IV. a) 42. IV. b) 43. V. 66. VI. 55. VII. 51. VIII. 39. összesen 629 tanuló Beiratkozott az akadémiára 145 hittanhallgató és 187 joghallgató. A tanítóképzőbe pedig 179.

— **A tanítóképző intézet köréből** Tanítóképző intézetünk, főleg az új tanulók részéről, a folyó iskolai év kezdetén is, a felvételt sürgetők nagy számával volt elárasztva, úgy hogy azoknak a kötött létszám mellett majdnem felét vissza kellett utasítani. A beírások befejeztével egy pár megkésett jelentkezés beszámításával a tanulók létszáma a következő : I. osztályban 50, a II. osztályban 47, III. osztályban 44, IV. osztályban 28 együtt 179. Iskolai jótéteményekben (lakás és tápinté-

zeti étkezés, vagy ebéd) tápintézetbe 81, ebédre 24 tanuló vétetett fel ; lakásban ugyanannyin részesülnek. Az iskolai hatóság megadja tehát az alkalmat, és eszközöket tanulóink kiképezésére, rajtuk van a sor, hogy azokra érdemes voltunkat szép pályájukra való komoly előkészületökkel bebizonyítsák.

— **Épülnek a kis magyar templomok.** Aug. hóban volt a kispaládi gomb feltétel, szept. 16-án meg Nagykolcson ugyan csak ezen egyházmegyében a szőke Szamos partján, a nagy oláh tenger határán épült nagykolcsi egyház ünnepelt szépen felemelkedett új temploma és csillagos tornya megkoszoruzása alkalmából. Az ünnepély melyen a szomszéd faluk magyarsága és a szomszéd egyházak lelkészei tömegesen vettek részt a szokásos gomb feltételi alkalmatosságból állott és a szokott módon folyt le. Az alkalmi szertartást a nagykolcsi egyház derék lelkésze a templomépítés és a kis egyház összetartásában fáradhatatlan *Tóth Dániel* végezte. Egy pusztuló maroknyi népet vett elődjétől által elrongyolott egyházi épületekkel és elkallódó vagyonnal s most mindenek ékesen és szép renddel állanak. Legutoljára : a legnagyobb a szép és izléses templom, melynek külső méretei szép formája nagyobb helységnek is dicsőségére válna. De itt az oláhsághoz közel ez új templom nem csak szép középület, hanem a magyarság bástyája is. Áldott legyen Istennek szent neve, hogy ez örömet a derék gyülekezetre elhozta s hogy e bástya felépítését lehetővé tette. Ő adjon erőt és kegyelmet a nagy vállalkozás bevezetésére is.

— **Lelkész választás.** Folyó hó 9-én a geszterédi ev. ref. egyház egyhangu meghívás útján Bálint János jákói h. lelkészt választotta meg rendes lelkészül.

— **Békési ev. ref. presbyterium** szeptember hó 9-én ülést tartott, melynek fontosabb határozatai a következők : Batizi Ferenc tanító, aki a békési ev. ref. egyháznál 53 évig volt tanító, nyugalomba vonult, amidőn tehát tőle sajnálattal búcsút vesz az egyház előjárósága, mint aki 53 évig lelkiismeretes buzgósággal, teljes meglegedésre fáradozott az egyház veteményes kertjében. Kívánja neki, hogy töltsé napjait megérdemelt nyugalomba és bekességben. A Batizi Ferenc tanító megüresedett helyére Horváth Lajos központi tanítót a presbyterium egyhangulag előléptette. A Boldizsár Zsigmond tanítónak megüresedett helyére pedig Molnár Sámuel vértesi ev. ref. egyházi tanítót hívta meg egy évi próbaidőre, Gimnáziumi penztárosnak az 1906. évi szeptember hó 1-étől, 1909. évi szeptember hó 1-ig, titkos szavazás útján 9 szótöbbséggel az eddigi penztárossal Domokos Péterrel szemben, Kocsor Ferenc V. kerület 8. szám alatti lakost választotta meg. Amidőn ezeket közöljük, nem mulaszthatjuk el megemlíteni, hogy Domokos Péter a gimnáziumi penztárnak évtizedeken keresztül hűséges és becsületes penztárnoka volt.

— **Hódmezővásárhely és Debrecen.** Ma e két város képviseli a ref. egyházi mozgalmak két ellentétes polusát. Debrecen, amely a nagy városi egyházak eddigi állapotát kívánja fentartani s alig mozdul az egyháztársadalmi élet, a lelkészi gond terén és Hódmezővásárhely, mely a külön paróchiákra való felosztás, a fokozottabb lelkészi felelősség és gond útján a decentralizáló irányban halad. Élénken megvilágítja a két hata'las nagy egyház közti különbséget az a közlemény, mely a vásárhelyi külterületeken lakó hivekhez szól és velők a tanyai istenitisztelek sorrendjét tudatja. Debrecenben nagy hagyományt is nyert az egyház egy kültelki tanyai ref. lelkészi állás és iskola szervezésére. De eltekintve a hagyománytól is, ereje is volt hozzá és kötelesség

lenne valamit ez irányban tenni, mert a 17 négyszög-mértföldnyi nagy határon 20—27.000 lakos s nagyobbnyira református vallásu polgár él. Azért ott, ahol már iskolák állanak, okvetetlen templom is építendő és lelkész állás szervezendő. A külvárosokban is, a külsőségeken is. Minden egyház és pásztor gondot tartozik viselni az atyafiakra és a nyájra, ez a debreceni nagy egyház kötelessége is. A hódmezővásárhelyi hiradás külföldben így szól: A külterületi ev. ref. hívekhez. „A külterületi hívek értesítettnek, hogy a folyó szeptember hónapban a külterületi istentiszteletek következő sorrendben fognak megtartatni: Szeptember 16-án Kopáncson, Pusztá-Feketehalmon és Óthalmon; szeptember 23-án Kistövölgyön, Mártély-Feketehalmon és Tégláson; szeptember 30-án Lelén. Az istentiszteletek általában délelőtt 9 órakor kezdődnek. Óthalmon és Tégláson délután 2 órakor. Az illető tanító urakat az előzetes meghirdetésre és a tanulók összegyűjtésére kérem. Hmvásárhely, 1906. szept. 11. Szeremlei Sámuel lelkész.”

— **A Bocskay szobor leleplezése elmarad.** Weszprémy Zoltán főispán és Kovács Gyula alispán tegnap fent voltak Budapesten, hogy a böszörményi Bocskay szobor leleplezését előkészítsék, arra a minisztereket meghívják és a készülő szobrot megtekintésük. — A miniszterek közül Wekerle Sándor meg is ígérte, hogy legyen az ünnepekre, úgy szintén Just Gyula is, de erre egyelőre nem kerül sor, mert a szobor öntése nem sikerült. A főalak az tökéletes, de a fej az teljesen el van hibázva. E miatt aztán elmaradt a szeptember 30-iki ünnepség. A meghívókat tegnap már távirati uton vissza is vonták. Az ünnepély ideje még megállapítva nincs, de valószínűleg az év folyamán meg lesz tartva. A leleplezés elhalasztása nagy lehangoltságot keltet az ünneplésre készülő Hajduböszörményiek között.

Tartalomjegyzék: Hová mégy? — A debreceni egyetem. Dr. Jászi Viktor. — Egy lelkészertekezleti jegyzőkönyvi kivonat. Ferenczy Imre. — Tanügy: A szellemi munka gépezete és az akarat nevelése. Sáfrány Lajos. — Általános gondolatok s a kántori- vallastanítói állások szervezése. Sinka Lajos. — Közéletünk: Toronygomb-feltételi ünnepély. Nagy Elek. — Egyházmegyei közgyűlés. — Irodalom. — Gyászrovat: Kisdobai Bán Sándor. Szentkirályi Károly. — A kisszántói ref. egyház történelme. Keresztési Károly. — Különfelek.

FELELŐS SZERKESZTŐ: DR. FERENCZY GYULA.

Pályázat

a Fráter Gedeon-féle ösztöndijra.

A Fráter Gedeon-féle családi alapítványi ösztöndijra pályázatot hirdetek. Pályázhatnak a Fráter Páltól és Péchy Katalintól, mint főtörzs-től származott Fráter vagy Péchy nevet viselő ifjak, akik a debreceni ref. főiskolában tanulnak. A kérvények a főtiszteletű egyházkerületi köz-

gyűléshez intézendők s a rokonságot, tanulmányi előmenetelt és anyagi helyzetet igazoló okmányokkal felszerelve f. évi október 6-ig hozzám küldendők be.

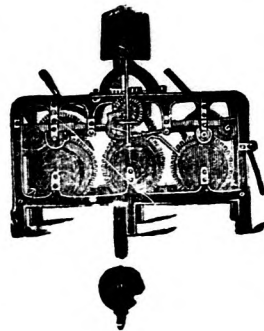
Debrecen, 1906. szept. 18.

Kiss Áron,
püspök.

— „Antidol“ a legjobb gyógyszer: fejfájás ideges fejfájás és nátha ellen. A szert nem kell bevenni, néhány csepp tenyéren eldörzsölve, s használati utasítás szerint belelegezve, azonnal megszünteti a bajt. Sok ezer ember használja s mindenki csak jót mond róla. Kérdezze ismerőseit, hogy használta-e már az Antidol-t, amely nagyszerű hatásáért arany éremmel lett kitüntetve. Egy üvege ára 1 kor. 20 fill. és 35-ször mulaszthatja el vele a fejfájását. Kapható: **Grósz Nagy Ferencz** gyógyszerárban Debrecen az Arany egyszarvuhoz.

Toronyórák

palota-, varosházi-, gyári- és lak-tanya berendezését a legelőnyösebben eszközli

Mayer Károly utóda
Müller János
első magyar óragyár

= gőzerő berendezéssel =

Budapest, VII., Csömöri-u.

50. saját házban.

Képes árjegyzékek és költségvetések bérmentve.

Gummi és rézbélyegzők
állandó festékpárnák,
számozógépek,
rézpecsétnyomók és
izléses nyomtatványok
gyorsan, pontosan és olcsón

szereshetők be

Az Első Magyar

Ruggyanta-bélyegzőgyár és Nyomdában

DEBRECZEN, SIMONFFY-UTCZA 5.

REF. ZENEKÖZLÖNY

ből mindenki
kérjen mutat-
ványszámot Sárospatakról.

Orgona - Harmoniumok.

A gyönyörű hang, melyet a világhírű és elismert legjobb gyártmányú amerikai rendszernek elmés szerkezete elővárszol, önmagának zeng dicséretet, 65 forinttól minden árban kapható.

Első magyar — villamos erőre berendezett — hangszergyár.

Stowasser J. es. és kir. udvari hangszergyáros, a m. kir. zene-akadémia, színházak, művészek stb. szállítója

BUDAPEST, II., Lánchíd-utca 5.

Továbbá ajánlja saját gyárában készült, elismert legkiválóbb minőségű összes **huros-, vonós- és fuvó-hangszer**eit, szakértői és feltétlen szolid árak mellett.

Hangfokozó-gerenda!

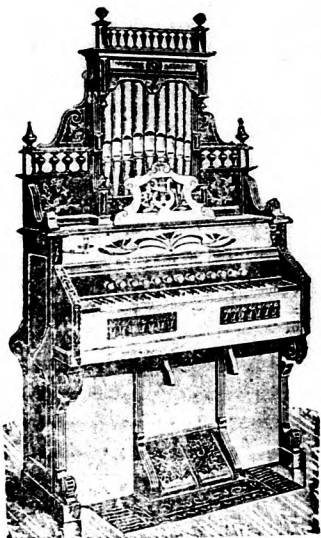
mely által bármely hegedű, gordonka beillesztése után sokkal jobb, erősebb és lágyabb hangot nyer. (Biztos siker.) Hegedűbe **hangfokozó-gerenda** 4 frt. Kezesség minden egyes hangszernél.

Legnagyobb gyár és raktár.

Saját találmányu (Rákóczi) **Tárogató**; általánosan elismert legjobb, mely tökéletes solo hangszerre általam konstruáltatott iskolával 35 forintsól feljebb.

Az összes hangszerek javítása különleges, szakszerű pontossággal, jutányos árban; kezesség minden egyes hangszernél. **Arjegyzék** minden egyes hangszeréről külön, kivanatra bérmentve küldetik.

— Kivitel nagyban és kicsinyben.

Amerikai Cottage-szivólegrendszerű harmoniumokat

valamint európai rendszer szerint a legolcsóbban szállít

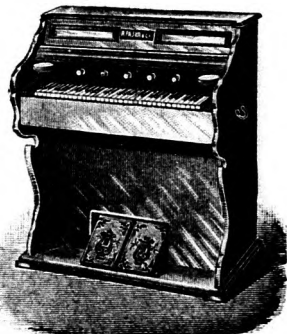
Pajkr Rezső és Társa

Budapest, VIII., József-körút 15. szám.

Pianók.

Ára 120 kor.-tól fölfelé.

Részletfizetések 8 kor.-tól fölfelé.

Pianinók.

Képes árjegyzék ingyen és bérmentve.

= 5 évi = jótállás.

Pedálos-harmoniumok

mindkét rendszer szerint és minden nagyságban pontos orgonaméretekkel, templomok, szemináriumok részére és mint gyakorló orgonák.

Tanerőknek külön százalék engedmény.

Novotny Antal

harangöntőde és vasharanglábgyár

Temesvár - Gyárváros.

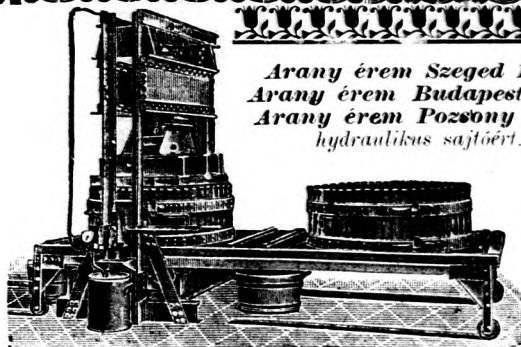

Ajánlja magát több évi szavatolás mellett régi harangok újraöntésére, valamint új harangok és teljes harangcsoporthoz előre meghatározott hangok utáni elkészítésére. Különösen ajánlja saját találmányu új modern átlukasztott

harangjait

melyek felső részükön a hegedűéhez hasonló S alakú nyílásokkal vannak ellátva és azért erősebb, terjedelmesebb és mélyebb hangok, mint régi modorúak. Ily szerkezetű 327 kgos harang hangban egyenlő 461 kgos régi modorú haranggal. Ajánlja továbbá fogatható vertvas-koronákkal, régi harangok illetékesekkel való újra szerelését és vertvas-harang állványokait.

Költségvetések és képes árlapok díjmentesen szolgáltatnak. — Az 1896 orsz. kiállításon milleniumi nagy érmmel kitüntetve.

Arany érem Szeged 1889
Arany érem Budapest 1889
Arany érem Pozsony 1902
hydraulikus sajtóért.

Hydraulikus sajtók

szőlő- és gyümölcsmust-sajtólásra a nagyüzem számára, 2 kitolható kosárral vagy 1 kosárral.

— Már igen tetemes számban üzembe helyeztetett.

Gyártanak és szállítanak jótállás mellett mint különlegességet a legújabb szerkezetben

Mayfarth Ph. és Tsa

BÉCS. II/1

különlegességi gyár gyümölcsértékesítési gépekben.

Képes árjegyzék ingyen és bérmentve. Megrendelések idején kéretnek.

Alapított 1851-ben.

DÁVIDHAZY KÁLMÁN

elsőrangú könyvkötészete és díszműves üzlete
DEBRECEN, Fűvészkert-utca 9.

Teljesen modern berendezésű üzlet. Megbízható s kifogastalan munkát készít mindennemű könyvkötészeti, díszműcikkben és börmunkákban.

Ima-, Énekeskönyv s más *Egyházi műveket* tömeges mennyiségben, versenyképes kivitelben és *gyári áron*.

Anyakönyveket, tartós jó kötésben. Szent Bibliát és emléklapokat különleges díszkötésben jubileumokra.

Aranykönyvek egyházak számára mely jótékony adományok nyilvántartására is alkalmas.

Kéziratok befoglalására **tablákat**, melyek a szöszéken vagy temetéseknél előnyösen használhatók.

Iskolák számára térképek és táblázatok felhuzását vaszonra vagy papírra és ezeken kívül még számos e szakba vágó munkát.

Szükséglet esetén bármely cikkre nézve azonnal szolgálók, — ár számítások a különleges munkákhoz, — mint **Díszablak, Emlék-lap és aranykönyveken, rajzokkal, kívánat szerint stylusban, levéltári írománytartó fedeleket.**

Király balzsam

Köszvény és csusz ellen.

Legujabb gyógyszer.

Ezen balzsam legujabb gyógyszer úgy belsőleg, mint külsőleg mindenféle fájdalmak ellen. **Király-balzsam** készítményem mint házi szer szükséges, hogy minden háznál kéznél legyen, mert úgy belsőleg, mint külsőleg kitünő hasznos szer.

Belsőleg gyomorfájásnál gyomorgöresnél esikarásnál, fejfájásnál azonnal hat s legjobb fájdalomcsillapító.

Külsőleg tekintélyes orvosok ajánlják **köszvény**nél **csuznál** továbbá meghüleséknél, **fog** és **fejfájásnál** pár perc alatt hat. Igen hasznos gyógyszer még szájvizhez cseppentve rossz lehellet szagtalanítására. **1 üveg 2 k 65 f. 3 üveg 6 kor. 65 fill.** Utánvétellel bérmentve.

Magyar ember nem használ mást, csak a **Hajdusági pedrót!!** híres

mely legjobb bajusznövesztő és ápoló szer az összes

bajuszpedró készítmények között. Hatása gyors és biztos
Postán 3 dobozt 2 K. 15 fillérért. 6 dobozt 3 K. 65 fillérért bérmentve utánvétellel küld a készítő.

Grósz Nagy Ferencz

„Arany-egyszaru” gyógyszer-tára a hol minden bel- és külföldi gyógyszer-különlegességek eredeti árakban beszerezhetők.

A „Neumann M.” cég debreceni áruházáról.

Elsőrendű látványossága Debrecenben a Piacz-utcának

NEUMANN M.

cs. és kir. udvari szállító cég

férfi, fiu és leányka ruha-üzlete.

A járókelőket megálítják a pompázó kirakatok, melyekben izléssel és dusan vannak Telhalmozva az őszi idény legujabb divat-darabjai.

Ezen elsőrangú férfi ruha-üzletnek, mely 56 év óta áll fenn, jó hírneve a közönség körében a népszerűséget megszerezte, különösen impozáns az üzlet belseje, melyben pazarul vannak felhalmozva hazai és külföldi szövetelekből készült ruhakülönlegességek.

Az üzlet a legszolidabb alapra **szabott árak**, mely minden darabon kivan fektetve, amennyiben a tüntetve látható, a legpontosabban lesz betartva, úgy, hogy a közönség a legpontosabb bizalommal eszközölheti bevásárlásait.

Videkről érkező megrendeléseket a cég pontosan teljesít és a meg nem felelő árut készséggel visszaveszi.

NEUMANN M cs. és kir. udv. szállító Debrecen. főter. a postával szemben.

Mérték szerint külön osztály

ALAPÍTOTT 1845-ben.